

อย่าลืมว่าเราพิจารณาเรื่องของการแสดงจากอิทธิพลของตะวันตก และในฐานะของนักกระทำ ไม่ใช่หนักดู เพราะถ้าจะพิจารณาในฐานะนักดูก็จะเห็นการแสดงในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งผ่านอะไรต่ออะไรตั้งหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นฉาก แสง เสียง เพลง กลอน กว่าจะเข้าถึงตัวการกระทำซึ่งเป็นหัวใจของละครก็จะเสียเวลาเกินไป ดีไม่ดี อาจไม่เจอการกระทำเสียด้วยซ้ำ

การกระทำอันดับที่สองก็คือ กายกรรม นี่คือการกระทำในส่วนที่ไม่ต้องใช้ภาษา จะเรียกว่าเป็น อัจฉริยะภาษา ก็ย่อมได้ เรื่องของกายกรรมนี้สำคัญทีเดียวเพราะสามารถแยกออกมาเป็นสื่อทางการแสดงโดยเฉพาะได้เป็นอย่างดี เช่น ระบำ การเคลื่อนไหว โขน รำ เต้น บัลเลต์ โมเดิร์น ขึ้นไปจนถึงพิธีกรรมต่างๆ ที่เน้นการกระทำเป็นหลัก หรือแม้แต่การกระทำที่อยู่เป็นฐานของวชิกรรม คือ ท่าทาง อากักร กิริยาต่างๆ ตกใจ ดีใจ ร้องไห้ หัวเราะ รวมไปถึงปฏิกริยา ต่างๆ ด้วย เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของกายกรรมทั้งสิ้น

เรื่องของกายกรรม ค่อนข้างจะเห็นเป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน ในส่วนของการศึกษาก็สามารถแบ่งจัดแยกแยะการฝึกฝนได้อย่างชัดเจนมากกว่า

การกระทำอื่นๆ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นการแสดง การเคลื่อนไหวก็มีรูปแบบวิธีการที่จัดการกันเอาไว้เป็นระบบดีมาก เช่น วิชาโขน มีการหัดเดิน หัดแยกแข้งขา ตีลังกา ขึ้นลอย ลีลาต่างๆ ฝึกแล้วฝึกเล่าจนทำได้เกินมนุษย์ธรรมดาจะทำได้ เรียกว่าทำได้อย่างเทพก็ว่าได้

แต่ที่สำคัญอยู่ที่เราพิจารณาการกระทำจากมุมมองของผู้กระทำ การฝึกฝนตรงนี้จึงมุ่งไปที่ฝึกกระทำเพื่ออะไรที่เป็นเป้าหมาย ที่มนุษย์พึงจะกระทำกัน เช่น กระทำเพื่อแก้เขิน กระทำเพื่อเรียกร้องความสนใจ กระทำเพื่อต้องการจะทำลายล้างอีกฝ่าย และการกระทำอื่นอีกมากมาย มาถึงตรงนี้จะเห็นได้ว่าการกระทำที่ว่านี้ เป็นการกระทำของคน เพราะคนที่ยังมีกิเลส ตัณหา ยังโง่อยู่ เช่นนี้ มักจะทำอะไรลงไปก็เพื่อเหตุผลอะไรบางอย่างด้วยกันทั้งสิ้น ไม่เพื่อความรัก ก็ความโลภ เพื่อเกียรติ เพื่อกาม แล้วแต่ที่มนุษย์จะพึงกระทำกัน ประโยคสำคัญจึงอยู่ที่ความเป็นมนุษย์ ตัวการศึกษาที่แท้จริงของการกระทำจึงอยู่ที่มนุษย์คนนั้นๆเป็นใคร เพราะต่างคนก็ต่างการกระทำ การตัดสินใจก็ต่างกัน โดยสิ้นเชิง ดังนั้นการศึกษามนุษย์จึงเป็นเรื่องของการศึกษาของละครโดยตรง

จุดหมายของการศึกษามนุษย์ที่สูงสุดนั้นอยู่ที่การศึกษาตัวเราเองที่เป็นผู้ศึกษาอยู่นี่เอง เพราะคำว่าศึกษา หรือ เสขะ แปลว่า ดู จาก ข้างใน แต่ก่อนที่เราจะดูจากข้างในได้ เราจำต้องดูที่คนอื่นหรือข้างนอกไปก่อน เพราะดูตัวเองนั้นยาก ยากที่สุด คนที่หลอกเราได้เก่งที่สุดก็คือตัวเราเองนี่แหละ ไม่เชื่อก็คอยดูไป

วิชาที่ว่าด้วยการดูคนอื่นก็มีไว้เพื่อให้ปรับมาเป็นการกระทำของเราเอง บ่อยครั้งที่ต้องดูจากข้างนอกเข้าข้างใน (outside in) หรือบางทีก็จากข้างในไปข้างนอก (inside out) แต่ขอย้ำอีกทีว่า ไม่ว่าจะเป็นการดูคน จากข้างไหนไปข้างไหน ก็เป็นการพิจารณาดูคนอื่นทั้งสิ้น

การดูจากข้างนอกเข้าข้างในนั้นพวกเขาโรปนิยมทำกันนัก ไม่ว่าจะเป็นพวกพื้นบ้านอย่าง พวก คอมมาเดียม เดล อาร์เต้ commedia del arte หรือพวกร่วมสมัย อย่าง แบร์โทลท์ เบรช โกรเทาส์กี เมเยอร์โฮลสท์ หรือคนอื่นๆ อีกมากมาย ส่วนการพิจารณาจากข้างในออกข้างนอก เจ้าตำรับแล้วจริงๆ เป็นคนรัสเซีย คือ แสตนนิสลอฟสกี แต่พวกอเมริกันกลับนิยมชมชอบ ท่วมท้น

กับการศึกษาแนวนี้จนบางทีเอาการนั่งสมาธิ วิปัสสนาเข้าไปผสมผสม ปนเป เป็นกระบวนการฝึกฝนเข้าไปด้วยเลย จนกลายเป็น American method ไป

การพิจารณาการกระทำของคน ฝรั่งเศสเรียกว่า การทำ characterization ก็คือสร้างตัวละคร หรือสร้างบุคลิกภาพของตัวละครให้มีความเป็นคน เพราะเมื่อเรานักกระทำ หรือ แอ็กเตอร์ สามารถเข้าใจรู้จักตัวละครอย่างโรมีโออย่าง ถ่องแท้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาจากนอกไปในหรือในไปนอกก็แล้วแต่ เราก็จะสามารถ เป็นโรมีโอ คิดเป็นโรมีโอ เดินเห็น อย่างโรมีโอ เจรจาอย่าง โรมีโอ รู้สึกในสิ่งที่โรมีโอพึงรู้สึก ที่เขาเรียกว่าตีบทแตกนั่นเอง วิธีหนึ่งง่าย ๆ ก็คือพิจารณาว่าเรารู้จักคนที่เป็นอย่างโรมีโอบ้างหรือเปล่า ถ้ามี ก็รีบไปศึกษา เขาเสียเลย ถ้าไม่มี ก็ทำให้เจอให้ได้เพื่อที่เราจะได้ศึกษา เว้นเสียแต่ว่าเราเจ ขนาดพิจารณาตัวเราเองจากข้างในได้ นั่นคือเสขะ หรือการศึกษาที่แท้จริง เมื่อถึงตรงนั้นก็ไม่ใช่เรื่องแปลกแล้วว่า แท้จริงแล้วตัวเรานั้นเองคือโรมีโอ หรือ จะเรียกว่าโรมีโอคือเรานั้นเอง

แล้วเราจะศึกษาโรมีโอได้จากไหนได้เล่า เราก็ศึกษาได้จากบทเจรจาที่ เชคสเปียร์เขียนไว้ในบทละครของเขา เราพิจารณาจากวัจกรรมที่เป็นร่องรอย ให้ค้นหาความเป็นโรมีโอให้เป็นคนให้สมบูรณ์ที่สุด เพื่อให้โรมีโอคนนี้ มีมโนกรรมของเขาเอง

นี่เราพูดถึงการกระทำที่สามแล้ว คือมโนกรรมนั่นเอง อันนี้ยาก ยากที่สุด ตั้งคำของสุนทรภู่ที่ว่า จิตมนุษย์นั้นไซ้ ยากแท้หยั่งถึง จากเรื่องพระอภัยมณี เราคงจำกันได้

มโนกรรม เป็นนามธรรม เรามองไม่เห็น เราไม่ได้ยิน แต่เพราะ มโนกรรม นี้แหละ ที่สั่งให้ตัวละครตัวนั้น ทำอย่างนั้นอย่างนี้ พูดอย่างนั้นอย่างนี้ พูดง่าย ๆ ว่าไอ้ตัวมโนกรรมนี้แหละที่เป็นเจ้านายของ กายกรรม และ วัจกรรม แต่แปลกมากที่ระบบการศึกษาที่คิด ๆ กันมาจากนักการละครหลาย ๆ คน ได้ แค่ตะ ๆ เจ้าตัวมโนกรรมที่เป็นตัวบงการการกระทำทั้งหลายนี้ได้เท่านั้น ไม่สามารถวางระบบการศึกษาตัวมโนกรรมที่มีแบบแผนที่ศึกษาแล้วเห็นปรี้ง ไปเลย ไม่มี เพราะฉะนั้น เราฝึกฝนการพูด หรือวัจกรรม ไม่ว่าจะในรูปแบบของ voice หรือ diction หรือการหายใจ ทั้งหลาย ก็เพื่อให้สั่งต่อมาที่มโนกรรม

หรือการฝึกฝนการเคลื่อนไหว หรือกายกรรม ไม่ว่าจะรูปแบบใดๆ ไม่ว่าจะเป็ Stanislavesky method หรือ Brechtian หรือ Plastic acting ของ Meyerholtze ก็ตาม ก็ล้วนแต่เพื่อส่งต่อให้เราไปถึงซึ่งมโนกรรมให้ได้ด้วยตัวเราเอง ในผลสุดท้าย

สรุปในส่วนของมโนกรรมนี้ จะเกิดขึ้นเอง จากการฝึกฝนทำแล้วทำเล่า ทำจนท้อ ท้อแล้วทำต่อ จนพบมโนกรรม ของตัวละครนั้นๆ ด้วยตัวของเราเอง เพราะฉะนั้น โรมิโอของเราจึงไม่เหมือนโรมีโอของคนอื่น ส่วนโรมีโอของใครจะดีกว่าใครก็อยู่ที่ความเป็นคนที่เราฝึกฝนมาจากกายกรรมและวจีกรรม ยิ่งฝึกมากก็ยิ่งเป็นคนมาก ฝึกน้อยก็เป็นคนน้อย

เป็นเรื่องที่แปลกสำหรับมโนกรรมของตัวละคร คือเราสามารถเข้าใจว่าตัวละครกับการฝึกฝนในส่วนที่เป็น วจีกรรมและกายกรรมทั้งสิ้น ตัวนี้มีมโนกรรมอย่างไรได้ พุดง่ายๆ ว่าเราเข้าถึงมันได้ แต่ไอ้ตัวการกระทำที่ว่าทำได้หรือไม่ได้กลับไปขึ้นอยู่กับฝึกฝนปฏิบัติที่ตัววจีกรรมกับมโนกรรมเท่านั้น เรียกว่าฝึกจนเกิดโยนิโสมนสิการคือคิดได้ด้วยตัวเอง หรือฝึกจนหยั่งถึงมโนกรรมของตัวละคร

ถ้าเพียงแต่เข้าถึงมโนกรรมของตัวละครได้ ก็สามารถเขียนการกระทำของตัวละครตัวนั้นได้ กำกับการกระทำของตัวละครตัวนั้นๆ ได้ แต่การที่จะปฏิบัติหรือเป็นไปตามมโนกรรมของตัวละครตัวนั้นๆ ได้ เขาต้องเป็นนักกระทำ หรือที่เราเรียกว่า นักแสดงเท่านั้น ที่จะทำได้

ความเป็นนักแสดงจึงมีความพิเศษกว่าตำแหน่งอื่นๆ ไม่เชื่อลองคิดตามดู ถ้าถามว่าในองค์ประกอบของละครอะไรสำคัญที่สุด คำตอบก็คือ นักแสดง ถามว่าใครจะคิดเรื่องราวได้ดีที่สุด คำตอบก็เช่นเคยคือ นักแสดง และถ้าจะถามว่าใครคือคนดูละครที่ดีที่สุด คำตอบที่จริงแท้แน่นอนก็คือ นักแสดง

เพราะเขาเท่านั้นที่พร้อมจะไหลเลื่อนเคลื่อนไปกับมโนกรรมของตัวละครตัวนั้น ให้มีสภาวะแห่งชีวิตขึ้นมาพร้อมกับวิญญาณแห่งความเป็นคน มีความเป็นละครในที่สุด และภาวะตรงนี้แหละที่เราพูดได้เต็มปากว่า “นักแสดงคือละคร” เช่นกัน “ครูนี้ละคือการศึกษาศึกษา”

มองการแสดงในฐานะที่เป็นหัวข้อในการสร้างและสืบสานงานละคร บนรากฐานของการศึกษาที่ยั่งยืนในสังคมไทย

เราได้ทราบความพิเศษของการเป็นนักแสดงไปแล้ว ปานว่าการแสดงนั้นเป็นหัวใจของทั้งหมดทั้งมวลของละครเลยก็ว่าได้ ที่นี้พอพูดถึงการศึกษาละครสาระสำคัญจึงหนีไม่พ้นการศึกษาที่ตัวการแสดงเป็นหลัก ถ้าใครรู้จักเรื่องการแสดงก็แทบจะเรียกได้ว่ารู้จักละคร

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องของการศึกษาละ มาดูกันก่อนเลยว่าอะไรคือการศึกษาของมนุษย์ ฟังดูเป็นเรื่องนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ นี่คือปัญหาที่ใหญ่มาก ๆ ถ้าเราไม่สามารถแยกแยะจับต้องได้ว่าตัวการศึกษานั้นคืออะไรอยู่ที่ไหนอนาคตย่อมน่าเป็นห่วง เพราะเมื่อไม่รู้ เราก็คลุ้มเครือ หลงทาง ถ้ามั่วระบบการศึกษาไทยคลุ้มเครือหรือไม่ คำตอบคงทราบกันดีอยู่แล้ว ไม่อย่างนั้นละครไทย (ละครเวที) ก็คงลรหายยิ่งลึกลงม่นคงถาวรไปนานแล้ว เพราะละครนี้แหละคือตัวการศึกษาที่แท้จริงที่สุด ที่กระทรวงศึกษาธิการ ควรพิจารณาดูเป็นเยี่ยงอย่างเป็นอย่างยิ่ง ตามอ่านกันไปเดี๋ยวกี้

มนุษย์กับการฝึกฝนเป็นของคู่กันมาตั้งแต่แรกเริ่ม เราพูด เรายืน เราเดิน เรานั่ง เราเจรจา เราทำอะไรต่ออะไรได้สารพัด ด้วยการฝึกฝน เราอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในการฝึกฝน เราเรียก “แม่” ได้ ก็ด้วยการฝึกฝนล้วนๆ ตาเรา ดูแม่ ดูปากที่แม่ขยับ หูเราฟังเสียงที่แม่ของเราพร่ำบอกว่า “เรียก แม่ซิ ลูก...แม่..แม่” เราเอามือเข้าไปคลำหน้าคลำตาคลำปากแม่ เรารู้สึกได้ด้วยกายที่สัมผัสกับแม่ ไม่ต้องพูดถึงเรื่องใจที่มีส่งต่อกันมาตั้งแต่ในท้อง เราเรียกแล้ว เรียกเล่า เรียกผิด แล้วเรียกใหม่ จนในที่สุด เราก็สามารถเรียก “แม่” ออกมา จนได้ นั่นเป็นคำ คำแรกที่เรารู้ได้ และเราก็พูดได้ด้วยการทำแล้วทำเล่า นั่นเอง เพราะฉะนั้น ระบบการศึกษาจึงสำคัญอยู่ที่การฝึกฝนทำแล้วทำเล่า จนทำได้ หรือทำแล้วทำเล่าจนเข้าถึงผลของมันได้นั่นเอง นี่แหละคือตัวการศึกษาที่แท้จริง คือการทำแล้วทำเล่าจนเข้าถึงผลของมันได้

ตรงนี้แหละที่เราคลุมเครือและยังหลงทางกันอยู่ เราศึกษาอะไรต่ออะไรตั้งมากมาย แต่เราก็ทำอะไรไม่ได้ เข้าไม่ถึง เราแทบจะทำอะไรไม่ได้เลย ดูอย่างภาษาอังกฤษ เราพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ทั้งๆ ที่เราเรียน

ในโรงเรียนมาตั้งห้าหกเจ็ดแปดปี เรียนมานานขนาดนี้ต้องชำนาญ สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้เป็นภาษาที่สองแล้ว แต่เราทำไม่ได้ เราเข้าไม่ถึงภาษาของมัน เพราะอะไร เพราะเราไม่มีการฝึกฝนทำแล้วทำเล่า เพราะระบบการศึกษาบ้านเราที่วางระบบโดยกระทรวงศึกษาธิการ เดียวนี้ ไม่เอื้อให้เราอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของเราฝึกฝนจนทำได้ คำก็เท่ากับว่าเราไม่มีการศึกษา ยิ่งไปกว่านั้นไม่รู้จักแม้กระทั่งระบบการศึกษาด้วยซ้ำไป

แต่ในระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในบ้านเรา เอื้อให้เราสามารถ ขอบิสุทธิ หรือ บิเกรต มาเป็นหลักฐานยืนยันว่าเราได้ผ่านการศึกษา เล่าเรียนวิชานี้มาอย่างซ้ำของทั้งที่ความจริงนั้นเราพูดกับฝรั่ง หรือ ฟังฝรั่งพูดไม่กระดิกหูเลย นี่แหละคือความคลุมเครือที่เราสามารถมี ประกาศนียบัตรรับรอง วิชยฐานะอย่างดีจากสถาบันที่น่าเชื่อถือได้ แต่แท้ที่จริงแล้วเราไม่ได้เป็นอย่างไรที่รับรองกันเลย การศึกษาก็เลยกลายเป็นเรื่อง ดิ่งต่าง ไร้สาระ เหลวไหลไม่เป็นความจริง ได้แต่มีความหวังว่าจะมีใครเห็นและลงมาช่วยกันแก้ไขดู

ที่นี้หันมาดูที่ละครซิ เป็นอย่างไร ละครนั้นมีไว้ให้คนดูเข้าถึง อันนี้ ถ้าใครไม่รู้ก็ขอให้รู้ไว้อีกที การเข้าถึงมีผลถึงพฤติกรรม และการที่จะเข้าถึงนั้นทำได้ด้วยการฝึกฝน ละครจึงเป็นระบบการฝึกฝนทั้งระบบ ฝึกฝน ทั้งคนแสดง และ ทั้งคนดู โดยมีเรื่องราวเป็นสื่อ เป็นตัวกลางของการฝึกฝน คนดูต้องฝึกที่จะแหวกเรื่องราวเพื่อดูให้เห็นเนื้อในของละครเพื่อ เข้าถึงแก่นของละครเรื่องนั้นๆ นักแสดงก็ต้องฝึกทำเรื่องราว ให้เรื่องราว ที่ทำนั้นเข้าถึงคนดูให้ได้ และเรื่องราวนั้นในตัวของมันเองก็ทำหน้าที่ ฝึกฝนคนแสดงให้เข้าถึงเนื้อในเหมือนกัน เพราะฉะนั้นละครจึงเป็น ระบบการศึกษาที่ชัดเจนที่สุด เพราะมีหน้าที่ฝึกซึ่งกันและกัน

ละครเป็นการศึกษาอย่างไร ถ้าจะให้ชัดๆ ไม่เสียเวลา ก็มา พิจารณากันที่กระบวนการฝึกฝนการแสดงกันก่อนอื่นเลยว่าเป็นอย่างไร หัวใจของการศึกษาการแสดงจึงอยู่ที่การกระทำ เราฝึกทำ ที่ตา ที่หู

ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กาย ที่ใจ ล้วนๆ วิชานี้เป็นวิชาที่วางรากฐานการฝึกฝนไว้
ที่ตัวการกระทำ ทำจนจำ จนชินใจ จนเข้าถึงนั่นเอง

ไอ้ตัวที่เข้าถึงนี่คือตัวปัญญา นั่นเอง

เรามาดูการฝึกฝนเป็นอย่างไร ไปดีกว่า เอาการพูด เป็นตัวอย่าง
ก่อนที่นักแสดงจะหัดพูดบทในละครได้ นักแสดงต้องมาฝึกส่วนประกอบ
อื่นที่เกี่ยวกับการพูดก่อนเช่น การออกเสียง [voice] การหายใจ
[breathing] การวางท่า [posture] การผ่อนคลาย [relaxation] สมาธิ
[concentration] การพูด [diction] ฝึกทักษะเหล่านี้ให้ชำนาญเสียก่อน
แล้วค่อยมาท่องบท [reciting] ตีบท[oral interpret] แล้วค่อยเข้าไปถึง
ความเป็นตัวละคร ซึ่งเรื่องหลังนี้เรื่องใหญ่ที่ต้องว่ากันต่างหาก แล้วจึงจะ
พูด ที่ว่ามานี้ก็เพื่อให้เห็นขั้นตอนพอคร่าวๆ ก่อน รายละเอียดมีอีกเยอะ
แต่ละสำนักก็มีรายละเอียดปลีกย่อยออกไป

จะเห็นได้ว่ากว่าจะพูดประโยคหรือพูดบทในละครได้สักประโยคนั้น
มีเรื่องของการฝึกฝน ที่ต้องฝึก ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งสิ้น ฝึกอวัยวะ
เหล่านี้ไปทำไม ก็ฝึกเพื่อให้เข้าถึงซึ่งการพูดบทได้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ซึ่ง
กว่าจะพูดได้แจ่มแจ้ง ถูกต้อง ก็หนีไม่พ้นที่จะต้องพูดไม่ได้ มาเป็นสิบ
ครั้งร้อยครั้งเสียก่อน และก่อนที่จะพูดไม่ถูกต้อง ก็ต้องออกเสียงไม่ถูก
ขึ้นจมูก ลงกระบังลม เค้นเสียง หลบเสียง หายใจผิด วางท่าไม่สัมพันธ์
กับลมหายใจ เกร็ง กล้ามเนื้อ สมาธิไม่นิ่ง วอกแวก จำบทไม่ได้ ไม่รู้ว่าจะ
พูดไปเพื่ออะไร คิดดูเองก็แล้วกันว่าต้องฝึกกันนานแค่ไหน กว่าจะทำให้
เมื่อทำตรงจุดนี้ได้ก็ต้องฝึกนำสิ่งที่ทำได้แล้วไปบูรณาการกับการ
เคลื่อนไหว กับดนตรี กับฉาก กับแสง กับปัจจัยอื่นๆ ในการแสดง เรียก
ง่าย ๆ ว่า "ซ้อม" ให้เข้าที่ (ยิ่งเป็นละครเวทียิ่งต้องซ้อมนาน ยิ่งนานยิ่งดี
เป็นภาพยนตร์ซ้อมน้อย เพราะซ้อมมากเปลือง เป็นโทรทัศน์แทบไม่
ต้องมีการซ้อมเพราะไม่จำเป็น ไม่มีประโยชน์ จะประณีตไปทำไม)

ในละครเวทีเมื่อฝึกพูดจนครบกระบวนการทั้งหมด จนทำได้แล้ว
ยังไม่พอ ยังต้องฝึกต่อไปอีก ฝึกอะไรอีกเล่า พวกที่รืออาจจะถาม

คำตอบก็คือให้ฝึกฝนการฟกของการฝึกฝนออกไปให้เหลือแต่การพูดเพียวๆ คือให้พูดเป็นธรรมชาติ และการพูดเป็นธรรมชาติได้ก็คือการเข้าถึงตัวละครที่มีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน และการเข้าถึงตัวละครได้ก็จะทำให้เขามีธรรมชาติในการพูด เช่นนั้น เช่นนี้ แล้วเราต้องฝึกอีกนานแค่ไหนกว่าจะมีธรรมชาติที่จะพูดได้ คำตอบก็คือ จนกว่าจะเข้าถึง เพราะเมื่อเข้าถึงแล้ว ธรรมชาติของตัวผู้ฝึก ก็จะปรับเปลี่ยนไปตามกระบวนการการฝึกฝนของเขา ก็จะสามารถประนีประนอมธรรมชาติที่มีต่อการแสดงกับธรรมชาติที่มีต่อสังคมในชีวิตนอกการแสดง คือธรรมชาติของตัวเองได้อย่างลงตัว จนไม่เป็นการแสดงอีกต่อไป เพราะการแสดงที่ดีที่สุดคือการไม่แสดงนั่นเอง แต่ถ้ายังฝึกฝนไม่ลงตัว เราก็คงเห็นการฟกของการฝึกฝนอยู่ในธรรมชาติของผู้ฝึกน้อยอยู่ เราก็คงเห็นได้ไม่ยากนักว่าเขาพยายามทำตัวเป็นธรรมชาติในละคร หรือไม่ก็พยายามทำตัวเป็นธรรมชาติเมื่ออยู่ในโลกในสังคม ซึ่งก็มีอยู่ดาราตลกถ้าจะแบ่งกันจริงๆ

นี่ลึกซึ้งเลยเกิดขึ้นขนาดไปจนกระทั่งกลับสู่สามัญตั้งหลักใหม่แล้วสามารถหมุนต่อไปอีกรอบได้อย่างลุ่มลึกมั่นคง และพร้อมที่ให้เกิดการศึกษาหรือการฝึกฝนรอบใหม่ที่จะเกิดขึ้น เรากำลังเดินต่อไปประเด็นยิ่งๆ ขึ้นไปรอบแล้วรอบเล่า จนลูเข้าถึงซึ่งตัวปัญญาสูงสุด อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการศึกษา นี่บรรลุลุธรรมด้วยละคร

ละครจึงเป็นเรื่องของการศึกษาที่เน้นที่การกระทำอย่างลึกซึ้งยิ่งไม่ได้ ทำจนเข้าถึง ทั้งระบบ เข้าถึงทั้งระบบของละคร และระบบของชีวิต แล้วก็ขยายถ่ายทอดมาสู่ระบบของสังคม ของโลก ของจักรวาล คิดดูเถิดว่าถ้าโลกนี่คือละคร โลกนี้จะน่าอยู่ น่าพิศวงสักเพียงใด ไปไหนๆ ก็มีแต่คนถึงแก่ มองไปซ้ายก็เห็นคนที่บรรลุลุธรรม มองทางขวาก็เห็นแต่คนที่กำลังฝึกฝนปฏิบัติกันอยู่ตลอดเวลา มองไปรอบๆ มีแต่นักแสดง นักปฏิบัติด้วยกันทั้งสิ้น ลาก่อนความคลุมเครือ ถึงเวลาของความชัดเจนแจ่มแจ้ง ด้วยผลของฝึกฝนการกระทำ ขอต้อนรับโลกแห่งละคร เพราะที่นี้ คือดินแดนที่อุดมไปด้วยปัญญา

ทีนี้ถ้าเราหลีกเลี่ยงที่จะฝึกฝนการกระทำ แล้วศึกษาละคร อย่างที่ไม่มีการทำแล้วทำเล่า อะไรจะเกิดขึ้น ขอตอบว่า น่าใจหาย อนาคตของชาติขึ้นอยู่กับนี้เลยทีเดียว เราก็จะอ่อนแอ เพราะบาง ง่อยเปลี้ยเสียขา พิกลพิการ ทุกข์ง่าย สุขยาก แล้วก็ตกเป็นเหยื่อ ของสังคมนบรีโกล เราก็ต้องพึ่งวัตถุมากขึ้นเพื่อความสุขชั่ววูบ ซึ่งนับวันแต่ละวูบจะสั้นลงเรื่อยๆ เราจะฆ่าตัวตายง่าย จะวิปริตผิดมนุษย์ เราจะโง่ๆๆๆ ลงจนไม่ต่างจากสัตว์ ที่เอาแต่เสพไปวันๆ แต่เราจะแย่ยิ่งกว่าสัตว์ตรงที่เราจะไม่รู้จักพอใจ กีเลส ตัณหา อุปาทานเต็มเมือง นี่คงพอจะเห็นภาพคร่าวๆ ในทิศทางที่เรากำลังดำเนินไป

เราจะเป็นเช่นนี้จริงหรือ อย่าเชื่อจนกว่าจะเห็นผล แต่ผลก็ปรากฏให้เห็นกันโด้งๆ อยู่แล้ว ดิ้นเถิดชาวไทย ดิ้นกันได้แล้ว ยอมรับเสียเถิดว่า เราอยู่ในสังคมนบรีโกล เราเห็นแก่ตัว เรามองละครเป็นทางส่งเสริมตัวกูของกู เดี๋ยวนี้เรามีระบบดาราที่มีค่าตอบแทนสูงที่ไม่จำเป็นต้องมีการฝึกฝนอีกต่อไปแล้ว ทั้งที่ดาราสัมัยก่อนถึงซึ่งฝีมือจริงๆ แต่สมัยนี้ ขอให้หน้าสวยหุ่นแซ่กเป็นพอ ฝีมือจะมีหรือไม่ ไม่สำคัญ

เมื่อก่อนดาราคือศิลปิน คำว่าศิลปิน ถ้าจะว่ากันตามตัวภาษา คือ ศิลปะ แปลว่า ทำยากต้องทำด้วยฝีมือ ศิลปิน จึงแปลว่า ผู้ฝึกฝนจนถึงซึ่งฝีมือ งานศิลปะจึงเป็นงานที่ทำยากคืองานที่มาจากฝีมือของผู้ได้รับการฝึกฝน งานที่ผ่านออกมาจากคนที่ไม่มีกรฝึกฝนจึงไม่ใช่งานศิลปะ เมื่อไม่ใช่งานศิลปะ คนดูงานจึงไม่จำเป็นต้องเข้าถึง เมื่อไม่เข้าถึงก็เสพกัน เสพด้วยอะไร ก็เสพกันด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่แหละจะเห็นได้ว่า มันอยู่ที่เราต่างหาก ที่จะใช้อย่างไหน ของเรา เสพ หรือศึกษากันแน่ ก็เลือกเอาว่าจะเอาอย่างไรน ถ้าจะเลือกเสพก็ไม่ต้องทำอะไรมาก ไม่ยาก แต่ถ้าจะเลือกศึกษา มันต้องฝึก และต้องฝึกให้ถึงซึ่งฝีมือให้ได้

เพราะฉะนั้นยอมเป็นการดี ที่จะมีทิวี่ที่จะแยกคำว่า ดาราออกไปกันมันออกไป ไม่ให้มาบ้วนเปื้อนใกล้ชิดกับ คำว่า ศิลปิน ได้ยิ่งดี อย่างน้อยเพื่อความชัดเจน เพราะคำว่าดารามีความหมายน้อมที่จะเน้นไปที่

ความสวยงามที่ไม่เกี่ยวอะไรกับการมีฝีมือไม่ลายมือ แต่ศิลปินนั้นสวยด้วยฝีมือของตนเอง

วิธีนี้น่าจะทำให้คำว่า “ศิลปิน” นี้ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา ถ้าคำนี้ศักดิ์สิทธิ์ก็หมายความว่า เป็นสัญญาณแห่งการปรับเปลี่ยนปรากฏขึ้นแล้ว เมื่อสัญญาณดังขึ้น ความหวังก็ย่อมเกิดขึ้น โอกาสที่จะให้การแสดง เป็นหัวหอกในการสร้างงานละคร และให้ละครอยู่บนรากฐานแห่งการศึกษาพัฒนาที่แท้จริงนั้นก็ย่อมเรื่องรองขึ้นแน่นอน

มีศิลปินหลายคนที่จะเรียกตัวเองว่าศิลปิน ก็อาจจะมาจากหลายปัจจัย คือไม่อยากไต่เต้าหรือ อาจจะเป็นเพราะไม่เข้าใจความหมายของคำคำนี้ ก็ไม่เป็นไร อันนี้เป็นเรื่องปลีกย่อย ขอแต่เพียงให้งานแต่ละชิ้นของท่านถึงซึ่งฝีมือก็พอแล้ว เพื่อเราจะได้เข้าถึงมันได้ด้วยแล้ว ใครจะเรียกท่านว่าศิลปินหรือไม่เรียก ก็ไม่แปลก เพราะสุดยอดของฝีมือย่อมไร้ร่องรอย ไร้ตัวตน

การแสดงนั้นแหละเป็นของสนุก ในของสนุกนั้นแหละเป็นการแสดง การแสดงเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต เพื่อชีวิต

มาคุยกันเรื่องของการแสดงต่อ คราวที่แล้วถ้ายังจำกันได้มีเรื่องติดค้างกันอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องที่ใหญ่มากๆ สำคัญทีเดียว นั่นคือเรื่องของการเข้าถึงซึ่งตัวละคร เรื่องนี้เรื่องเดียวคุยกันได้ตลอดชีวิต เพราะการเข้าถึงซึ่งตัวละครก็คือการเข้าถึงชีวิตของตัวละครนั้นๆ นั่นเอง

ถ้าให้สาธยายถึงเรื่องชีวิตก็สามารถพรรณนาได้ไม่รู้จบ เพราะไม่แน่ใจว่าความรู้ที่มีอยู่จะสามารถพรรณนาได้จบหรือเปล่า พรรณนาไปๆ จะกลายเป็นว่าแท้จริงไม่รู้จักชีวิตอะไรเลยก็ได้ เดี่ยวจะไปกันใหญ่ เรื่องชีวิตนี้ ถ้ามองให้ห่าง มันก็เป็นเช่นนั้นเอง แต่ถ้าจะพยายามอธิบายชีวิตชีวิตมันไม่เป็นเช่นนั้นง่ายๆ หรือ

จำหัวไว้อสองหัวเกี่ยวกับการแสดงที่สามารถแยกพูดกันได้เลย แต่ที่มาจำหัวรวมกันก็เพื่อให้เห็นว่าที่จริงแล้วเจตนาก็คืออยากให้สนุกกับชีวิต ถ้าสนุกกับมันอะไรๆ มันก็ง่าย เพราะมันเป็นเช่นนั้นเอง

หัวข้อแรกนั้น ปรับมาจากวาทะของท่านพุทธทาสภิกขุ ที่ว่า “ในการแสดงนั้นแหละเป็นของสนุก ในของสนุกนั้นแหละเป็นการแสดง” ที่จริงท่านพูดถึงเรื่องการทำงานทั่วไป ที่ว่าให้ทำงานเหมือนเล่นสนุก เพราะในการเล่นสนุกคืองาน คือธรรมะ

ปรับให้เข้ากับเรื่องละคร เรื่องการแสดงของเรานิดหน่อย เราก็มองเห็นตัวสัจธรรมของการแสดงได้เลยทีเดียว ว่าการแสดงนั้นมีความสุข เป็นสัจธรรม แม้แต่ฝรั่งยังเรียกละครว่า “PLAY” ที่แปลว่า “เล่น” เลย

แล้วคนไทยเราก็มักจะชวนกันมาเล่นละคร เมื่อมาเล่นละครเราก็อยากมาเล่นจะตายไปเพราะเวลามาเล่นแล้วมันสนุก สนุกก็อยากมาเล่นอีก เล่นแล้วเล่นเล่า ไม่รู้จักเบื่อ ไม่เคยเห็นมีใครชวนให้มาเครียดกับละครเลย ถ้ามีใครมาชวนให้ไปเครียดกับละคร ก็คงไม่มีละครทำต่อเนื่องกันมาเป็นหมื่นปีเช่นนี้ดอก เพราะมันสนุก มันจึงสืบสานต่อๆ กันมา เพราะมันสนุกมันจึงมีคนบอกต่อๆ กันไป เพราะมันสนุกมันจึงทำให้เราลูกานที่เกินกำลังที่จะทำให้เสร็จให้สำเร็จล่วงแล้วลงได้ เพราะมันสนุกมันจึงทำให้ชีวิตเกิดฉันทะ คือความชอบ ความอยาก ความพอใจ ความ

ปรารถนา ที่เป็นกุศล เมื่อมีฉันทะ มันก็เกิดจิตตะ ความแน่วแน่ มุ่งมั่น ฝึกฝน มีสมาธิกับมัน มีจินตนาการกับมัน เต็มไปด้วย วิริยะก็ตามมา คือ ความเพียร อุตสาหะ ความไม่ระย่อทอดถอย มีน้ำอดน้ำทน และสุดท้าย มันก็พามาหาตัวปัญญาหรือจะเรียกว่า วิมังสา ก็ยอมได้ นี่ ผลแห่งความ สนุก คือ อิทธิบาทสี่ เราดี ๆ นี้เอง ซึ่งเป็นชุดธรรมชุดสำคัญสูงส่ง ที่เป็น องค์แห่งการหลุดพ้นด้วยซ้ำไป

ที่นี้ในหัวข้อที่สองที่ว่า การแสดงนั้นคือ กิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต เพื่อชีวิต อันนั้นก็ปรับมาจาก

วาทะท่านพระพรหมคุณาภรณ์ ที่พูดถึงการศึกษา ที่ว่าการศึกษา เป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิต เพื่อชีวิต

พอปรับนิดปรุ้งหน่อยให้เข้ากับบรรยากาศของละครละเมิง ให้เห็น ถึงเรื่องการฝึกฝนการแสดง (การฝึกฝนก็คือการศึกษานี้แหละ) เราก็พอ จะเห็นสังขธรรมอีกข้อที่ว่า การแสดงนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตโดยตรง เลย เพราะการเข้าถึงตัวละครก็คือการเข้าถึงชีวิตของตัวละครนั้น ๆ

เมื่อเอาสองวาทะมารวมกันก็เห็นกันได้ไม่ยากกว่า คือ ให้สนุกกับการ ศึกษาชีวิตนั่นเอง นี่คือสาระสำคัญของการแสดงที่เดียวละ

เมื่อเราฝึกฝนการแสดง เราก็ต้องสนุกกับการฝึกฝน ทำให้ไม่เบื่อ ที่จะฝึกฝน แล้วฝึกฝนไปทำไม ก็ฝึกเพื่อให้เข้าถึงชีวิตให้ได้ (นี่แหละอีก ความหมายหนึ่งของการแสดงเพื่อชีวิต) เมื่อเราเข้าถึงซึ่งชีวิตแล้ว เราก็ จะสนุกกับการมีชีวิตไปโดยปริยาย คิดดูให้ดี ๆ เถอะแถมมีชีวิตอยู่เฉย ๆ ก็สนุกแล้ว สนุกก็คือความสุข ถ้าเราเข้าถึงชีวิตได้จริง ๆ แค่หายใจ เข้าออกเฉย ๆ ไม่ต้องทำอะไร เราก็มีความสุขแล้ว อย่างนี้เขาเรียกว่า บรมสุข เลยละ

ปัญหาที่พึงจะเกิดขึ้นก็คือ ไปไปมา เราจะไม่สนุกกับการฝึกฝน เอาละสิ และเมื่อเราไม่สนุกกับการฝึกฝนให้เข้าถึงซึ่งชีวิตแล้วล่ะก็ โอ้ย... อย่าให้พูดเลย น่ากลัวที่สุด ยิ่งคนที่อยู่ในวงการนี้ถ้ามีอาการอย่างนี้ พูดตรง ๆ ว่า หายนะ

ก็เพราะเราดันไปสนุกกับสิ่งอื่นที่ฉาบไว้กับการฝึกฝนนะสิ นี่ขอเรียกว่า “สนุกกับของฉาบ” ตัวนี้อันตรายทีเดียว เพราะมันจะเข้ามาฉาบไว้ในรูปแบบต่างๆ มากมายหลายกระบวนการจนเราไม่รู้ตัว การสนุกกับของฉาบเปรียบเสมือน มะเร็งร้าย ที่จะค่อยๆ ทำลายเราอย่างช้าๆ ติไม่ติก็ถึงแก่ชีวิตได้ด้วยเหตุนี้ หลายรายก็ด้วยการทำอัตวินิบาตกรรมคือฆ่าตัวตาย เพราะมันไม่สนุกกับชีวิตเสียแล้ว จะอยู่ไปทำไม นี่... โทษมันถึงขนาดนี้

ไอ้ของฉาบนี้ ถ้าใครหลงไปยึดมันเข้า รับรองว่าไปไม่รอดสักรายแล้วมันคืออะไร คำตอบ ก็อย่างที่บอก มันฉาบไว้หลายรูปแบบ เอาให้เข้าใจง่ายๆ สมมุติว่า เราสนุกกับการฝึกฝนการแสดงเพื่อให้ถึงซึ่งชีวิต แต่เรายังไม่ถึงซึ่งชีวิต แท้ที่จริงเราอาจจะจนถึงแล้วก็ได้ แต่มันยังไม่ถึงไอ้ของฉาบมันก็มาแล้ว มันค่อยๆ เข้ามาลুকกลมรบกวนอยู่ที่ใจเรานี้แหละ ว่าทำไมเรายังไม่ถึงซึ่งชีวิตที่มีความสุขเสียที เอาล่ะถึงไม่ถึงก็ช่างมัน ที่แน่ๆ ตอนนี้ทักษะการฝึกฝนของเรานั้นเลิศล้ำเป็นที่ตื่นตาตื่นใจ เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมคนดูเสียเหลือเกิน เมื่อเปิดการแสดงครั้งใดคนแห่กันมารอดูเราในฐานะนักแสดงผู้มีการฝึกฝน ตัวจอมหมัดเป็นเดือนๆ ล่วงหน้า การแสดงต่อรอบเป็นครั้งที่สามแล้ว เพียงเพราะเราฝึกฝนมาจนเป็นเทพ ลีลาการแสดง การเคลื่อนไหวบนเวทีเล่นเอาสาวแก่แม่หม้ายหัวใจวายส่งโรงพยาบาลแทบไม่ทัน เราก็กส่งกระเข้าไปเยี่ยมแทบไม่ทันเหมือนกัน คิดดูเถิดถ้าเป็นเช่นนี้เราจะรู้สึกรู้สึอย่างไร ทั้งที่เราก็รู้อยู่แก่ใจว่าเรายังไม่ถึงซึ่งชีวิต

สักพักเราก็จะเริ่มไปสนุกกับสิ่งอื่นที่มันมาฉาบเอาไว้ เราเริ่มเลี้ยงคิว จัดคิว เลือกคิว บริหารคิว ให้สอดคล้องกับความสะดวกสบายทางวัตถุ นั่นหมายความว่าคิวไหนได้เงินเยอะ...คิวนั้นว่าง คิวไหนได้กามเยอะ...คิวนั้นว่างเสมอ คิวไหนได้กินอิมมหน้า...คิวนั้นว่างแน่ คิวไหนได้ทั้งเงิน ได้ทั้งเกียรติยศชื่อเสียง...คิวนั้นว่างทันที ในที่สุดเราก็ต้องมานั่งปวดหัวจัดแต่คิวที่ว่างทันที ให้เป็นว่างทันทีทันใด หรือว่างจับปล้น

หรือฉุกฉะหุกว่าง หรือต้องจัดควบควิวไปเลยระหว่างฉุกฉะหุกว่าง กับว่าง ฉับพลันได้อีกต่างหาก สักพักเดียว ไอ้พวกที่ไม่ค่อยได้คิวของเรานั้นก็จะ มาตักยึงเอา หรือไม่มีสาวที่ท้อกับเราก็กินไป เพราะเห็นเราทำท่าจะ ไปทำคนอื่นท้ออีก เปิดโปงไม่เปิดธรรมชาติเล่นหาว่าเราขมขื่นเจอโทษ อาญาเข้าให้อีก ก็ต้องเสียเงินเสียทองวังคืด เป็นหนี้บุญคุณให้คนเขา มาทวงอีกบานเบอะ สุดท้ายเราก็จะเจอแต่คนที่มีแต่บุญคุณที่เราปฏิเสธ ไม่ได้เต็มไปหมด ไอ้บุญคุณเหล่านี้มันสำคัญกว่าการฝึกฝนที่เราอุตส่าห์ พากเพียรสันทัดมาเสียอีกคิดดูเถิด บุญคุณเหล่านี้มันสั่งได้ สั่งช้ายหันขวาหันได้เลย สุดท้ายสุด เราก็กินใจไม่ได้ ก็กรอกปากตัวเอง ด้วย .๓๘ ม.ม. เปรี้ยว!...ก็เป็นอันจบกันเสียที ซึ่ง...ชีวิต

ที่ว่ามาทั้งหมดนี้ พอจะเข้าใจสิ่งฉาบที่ว่ามานี้หรือยัง ยิ่งกว่ามะเร็ง ร้ายเสียอีก

เรื่องการฝึกฝนนี้มันมีกฎกติกาอยู่พอสมควร เหมือนกับเราเล่นเกม นั้นแหละ ที่ต้องเคารพกฎ กติกา ถ้าทำผิดกฎก็ ฟาวล์ ถ้าผิดหนักก็ ฟาวล์ถึงชีวิตเขียวละทิ้งๆ ที่เราตั้งใจจะเข้าไปถึงชีวิต

กฎของมันก็มีไว้เพื่อให้เราหลงไปในสิ่งฉาบนั้นเอง เหมือนพระที่ ต้องถือศีล นักแสดงก็ต้องมีกฎกับเขาเหมือนกัน เราต้องมีกฎเกณฑ์การ ฝึกฝนเพื่อให้เราสนุกกับการฝึกฝนอยู่ตลอดเวลา トラบใดที่เรายังสนุกที่ จะฝึกฝน トラบนั้นสิ่งฉาบก็ทำอะไรเราไม่ได้ เพราะฉะนั้นกฎเกณฑ์อะไร ที่ทำให้เราสนุกอยู่กับการฝึกฝน นั้นแหละ คือกฎของการแสดงของเรา

ยอดเยี่ยมใหม่ ที่เรานักแสดงจะมีกฎเฉพาะตัวเป็นของเราเอง ไม่ใช่ใครๆ จะมีกฎของตัวเองได้นะ แต่นักแสดงต้องมีกฎของเราเองที่ไม่ เหมือนกับคนอื่น กฎนี้ ต่างจากกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมทั่วไปที่เราพึงมี ต่อสังคม อันนี้เราต้องเคารพกฎแห่งจริยธรรมนี้อย่างแนบแน่นอยู่แล้ว เป็นพื้นฐาน แต่กฎนี้ที่พูดถึงนี้เฉพาะเจาะจงลงไปที่ตัวนักแสดงแต่ละคน เลย นักแสดงแต่ละคนก็จะมีกฎของตนที่ต่างกันไป กฎของแต่ละคนก็จะ เป็นปัจเจกกฎของแต่ละปัจเจกนักแสดง

ทำไมเราต้องสร้างกฎของเราขึ้นมาเอง ก็เพราะเราเป็นคนที่มีชีวิต เป็นของเราเอง เป็นปัจเจกบุคคลเสียด้วยซ้ำ หมายความว่าเราไม่เข้ากับใครที่ไหนอีกแล้วในโลกนี้ เราในฐานะชีวิตหนึ่ง จะฝึกฝนเพื่อเข้าถึงชีวิตอีกชีวิตหนึ่งได้นั้น มันต้องมีปัจจัยสัมพันธ์ที่โยงถึงกัน เฉพาะกันระหว่างชีวิตเรากับชีวิตที่เราจะเข้าไปให้ถึงเท่านั้น

เพราะการที่เราจะเล่นเป็น พระอภัยมณี ย่อมต่างจากทุกคนในโลก ที่เล่นเป็นพระอภัยมณี พระอภัยมณีของเราจึงเป็นของเรา ต่อให้ครูกรมศิลป์มาประดิษฐ์ท่าวางหน้าพาทย์ตายตัว พระอภัยมณีของเราที่มีลีลา ร่าเริงเหมือนคนอื่น ๆ ก็จะมีความเป็นเราที่ไม่เหมือนกับใครในโลกนี้ ถ้าเราเข้าถึงซึ่งชีวิตของพระอภัยได้

ต้องไม่ลืมว่า ไอ้ตัวกฎ กติกา ของการแสดงของเรานี้ มันไม่ได้ทำให้เราเข้าถึงซึ่งชีวิตของตัวละครได้หรอก มันอยู่แค่ระดับศีลธรรม มันได้แค่นั้น แต่ข้อดีคือมันส่งต่อได้ มันทำให้เราประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อไปเข้าถึงความเป็นตัวละครตัวนั้น ๆ ที่เรากำลังฝึกฝนอยู่อย่างสนุกสนาน

เพราะมีกฎนี้ต่างหากที่ทำให้เราสนุกกับการเล่นชนิดนั้น ๆ ถ้าเล่นฟุตบอลก็ห้ามใช้มือ ใช้แต่เท้าเล่นบอล สนุกจะตายไป ถ้าพลาดไปใช้มือเข้า ก็ทำผิดกฎ ก็ไม่เป็นไรเสียลูกโทษไป แล้วก็เล่นกันต่อ ทีนี้ก็ต้องระมัดระวังไม่เผลอไปใช้มืออีก ก็สนุกจะตายไป ยิ่งสนุกทักษะของการเล่นฟุตบอลของเราก็พัฒนาขึ้น ๆ ไปเป็นลำดับ แต่ไอ้สิ่งฉาบมันแฝงเข้ามาให้ทีมเราแพ้อยู่เรื่อย ๆ แพ้จนท้อ จนเล่นไม่สนุกไปเลย จนบางทีโทษเพื่อนร่วมทีม หว่าเล่นไม่ได้เรื่อง จนเราเลิกการเล่นไปในที่สุด นี่สิ่งฉาบมันมาในรูปของความพ่ายแพ้ไปอีกแล้ว ระวังมันให้ตึกก็แล้วกัน มันแปลงร่างได้สารพัด เหตุที่เราเข้าไม่ถึงชีวิตได้นี้ก็เพราะไอ้สิ่งฉาบนี้แหละ เพราะฉะนั้นต้องฆ่ามันให้ตายก่อนที่มันจะฆ่าเรา แล้วจะฆ่ามันยังไง ก็เริ่มที่กฎนี้แหละ สร้างกฎขึ้นมาบีบคั้นก่อนเลย

การแสดงก็เหมือนกัน ก็ต้องเล่นไปตามกฎ ก็คือกฎที่เราสร้างขึ้นนั่นเอง แล้วถามว่าเราจะสร้างกฎอะไรขึ้นมาได้อย่างไร อันนี้คงต้องพูด

กันอีกยาว ซึ่งค่อยไปว่ากันอีกทีคราวหน้าก็ได้ แต่ตอนนี้ขอให้รู้ไว้ก่อน ก็แล้วกันว่าถ้าไม่มีกฎเลยเดี๋ยวก็ท้อ เดี่ยวก็เลิก เดี่ยวก็เห็นแก่ตัว เดี่ยวก็ตาย แล้วก็จบกัน แต่ถ้าใครมีกฎ มีกติกาที่ลงตัวแล้ว ก็จงสนุกกับเกมที่เราเล่นอยู่ ฝึกการแสดงให้สนุกกันไปเลย เพราะวินาทีที่เราสนุกอยู่กับมัน วินาทีนั้นเราก็กำลังซูดไอ้สิ่งที่ฉาบอยู่ออกอย่างช้าๆ ในเวลาเดียวกัน

มาถึงตรงนี้เราก็สามารถสรุปลงได้โดยไม่กระดากปากเลยว่า “ในการแสดงนั้นแหละเป็นของสนุกของชีวิต และในของสนุกนั้นแหละเป็นการแสดงของชีวิต โดยชีวิต และเพื่อชีวิต”

วิธีเข้าถึง ตัวละคร

นี่ก็เป็นเรื่องสุดท้ายของชุด “ละครคือการแสดง” คราวหน้าค่อยมาว่ากันเรื่องใหม่ จะเป็นชุด เป็นตอน เป็นอย่างไรค่อยมาว่ากันอีกที คราวนี้มาดูกันว่าเราจะเข้าถึงตัวละครกันได้อย่างไร เรื่องนี้มีเรื่องพูดเยอะ

การที่จะเข้าถึงตัวละครได้นั้นโดยความหมายแล้วยังกว้างไป ที่จริงต้องพูดว่า การเข้าถึงสภาวะแห่งชีวิต ของตัวละครตัวนั้น ในละครเรื่องนั้นๆ จะชัดเจนกว่า เห็นได้ว่าเพียงแค่เพิ่มคำว่า สภาวะแห่งชีวิต เข้ามาเท่านั้น มีเรื่องต้องให้คิดให้พิจารณาเยอะเหลือเกิน ชีวิตมนุษย์ชะงัดด้วย ไม่ใช่แมว แต่เราคงมีบ้างอาจไปนิยามกำหนดลงตัวไปว่าชีวิตคืออะไร ขอบอกแต่เพียงว่าเพราะ

สภาวะแห่งชีวิตนี้แหละที่ทำให้ตัวละครตัวนั้นๆ เกิดการกระทำต่างๆ ทั้งสามอันได้แก่ กายกรรม วชิกรรม และสำคัญที่สุดคือ มโนกรรม

เพราะตัวละครตัวนี้มีสภาวะแห่งชีวิตเช่นนี้เขาจึงมีมโนกรรมเช่นนั้น เมื่อมีมโนกรรมดังนั้นก็ส่งผลให้เขามีกายกรรมและวชิกรรมดังที่ควรเป็น ทำให้มีเหตุมีผล มีความเป็นคน มีความเป็นตัวละครขึ้นมาทันที หรือพูดง่าย ๆ ว่า ตัวละครตัวนี้เกิดเป็นชีวิตขึ้นมาทันทีที่มีมโนกรรม

ภาวะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนั้นๆ ที่เรากำลังสวมบทบาทอยู่นั้นจึงเป็นสิ่งที่จะต้องเข้าใจถึง เพราะฉะนั้นจึงพูดได้อีกแล้วว่าละครคือการแสดง คือนักแสดง และคือชีวิตในที่สุดนั่นเอง

เอาล่ะ ที่นี้ก็มาดูซิว่า เราจะเข้าถึงสภาวะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนั้นๆ ได้อย่างไร แต่ก่อนที่จะไปถึงตรงนั้น เราควรจะต้องรู้ให้ได้ก่อนว่า ภาวะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนั้นประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ส่วนประกอบของชีวิตนี้พระพุทธเจ้าท่านแบ่งให้เราทำความเข้าใจไว้นานมาแล้ว เป็นกองขันธ์ ท่านแบ่งไว้ห้ากอง บอกตรงๆ ว่าเป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้งทีเดียว เรื่องนี้เห็นที่ต้องทำความเข้าใจส่วนประกอบของชีวิตตามแบบที่ฝรั่งเขาคิดกัน จะง่ายกว่าสำหรับเราในฐานะที่คุ้นเคยกับแนวคิดฝรั่งมากกว่าแนวคิดของพระพุทธเจ้า

วิธีการแบบฝรั่งที่เขาเรียกว่าการทำ Characterization

อัน Characterization นี้ ฝรั่งเขาแบ่งเป็นสามส่วนเท่านั้น คือ

- กายภาพ Physiology ของตัวละคร
- สถานภาพทางสังคม Sociology ของตัวละคร
- สถานภาพทางจิตวิทยา Psychology ของตัวละคร

เห็นไหม ง่ายกว่าตั้งเยอะ แค่สามกองเอง เอาล่ะเรามาพิจารณากันโดยละเอียดในแต่ละส่วนไปเลยดีกว่า เริ่มที่ กายภาพ physiology ของตัวละครตัวนี้เป็นอย่างไร

เพศ sex แนนอนว่าตัวละครตัวนี้นักเขียนบทละครได้กำหนดว่าให้มีเพศอะไรไว้เรียบร้อยแล้ว แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ก็เป็นหน้าที่ของเราผู้ที่จะเข้าไปถึงสภาวะแห่งชีวิต ต้องคิดให้ละเอียดเพราะฉะนั้นเราก็มาพิจารณา ให้ถ่วงถ่วง เป็นชายจริง หญิงแท้ อย่างไร เอาให้ชัด เพราะแนนอนว่าคนที่เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมมีมีโนกรรมแบบหนึ่ง รับรองได้ว่าไม่เหมือนกัน นี้ เราเลือกเอาไว้ก่อนเลย เพื่อความชัดเจนต่อไป

- อายุ Age เด็ก ผู้ใหญ่ คนแก่ ย่อมคิดไม่เหมือนกันแน่ กำหนดลงไปซะเลยว่าตัวละครที่เราจะเข้าไปถึงสภาวะแห่งชีวิตนี้มีอายุเท่าใด ไม่ต้องประมาณ เพราะประมาณมันคร่าวไป

- ความสูงและน้ำหนัก Height and weight คนสูง/คนเตี้ย คิดไม่เหมือนกัน การใช้ชีวิตก็ต่างกันแล้ว คนอ้วน/คนผอม ก็เช่นกัน คนอ้วนอาจจะขี้โมโห แต่ก็มีคนอ้วนอีกไม่น้อยที่อารมณ์ดี เหล่านี้เราต้องกำหนดชัดเจนลงไป หากไม่ปรากฏอยู่ในบท แต่ถ้าบทกำหนดไว้แล้วก็แล้วไป เรายังต้องพิจารณาให้ละเอียดไปกว่านั้นอีกว่า เด็กๆ ผอมแล้วมาอ้วน หรือ อ้วนมาแต่เด็ก ข้อมูลที่แตกต่างย่อมส่งผลถึงสภาวะแห่งชีวิต ของตัวละครตัวนั้นแนนอน

- ภาพลักษณ์ Appearance หน้าตาดี ขี้เหร่ สะอาด เนี้ยบ นามองแลดูดี หรือไม่เรียบร้อย โหงวเฮ้งไม่ดี รูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร เหล่านี้ต้องรู้หมด เพราะ บ่อยครั้งที่เราต้องอาศัย make up หรือ costume เพื่อเสริมบุคลิกตัวละคร ให้ถึงซึ่งสภาวะแห่งชีวิต

- ข้อบกพร่อง Defects ความพิการ deformities ตำหนิ โรคประจำตัว กำหนดข้อบกพร่องให้ชัดเจน อย่าลืมว่าต่อให้รูปสวยเลอเลิศอย่างไรก็ต้องมีข้อบกพร่อง ล้วนแล้วแต่มีผลต่อตัวละครทั้งสิ้น

- พันธุกรรม Heredity นี้ละเอียดถึงขั้นไปพิจารณาบรรพบุรุษกันเลยทีเดียว อย่างนี้เท่ากับ ดูที่มา เพื่อหาทางไปต่อ นั่นเอง

สถานภาพทางสังคม Sociology

ที่นี้ก็ลองมาพิจารณาที่สังคมสิ่งแวดล้อมเขาตัวละครตัวนี้ดูซิว่าเป็นอย่างไร ฝรั่งเขาก็ให้มองเป็นข้อๆ อยู่ดี

- ชั้น Class ล่าง/กลาง/สูง อย่างไรทำให้เจอ จากที่คนเขียนบทเขากำหนดมา ถ้าเจอก็ตีไป ถ้าไม่เจอหรือไม่ชัดเจน ก็ต้องกำหนดลงไป เพราะสิ่งที่กำหนดย่อมส่งผลถึงสถานะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนั้นๆ แน่นอน

- อาชีพ Occupation ลักษณะของงาน เป็นอย่างไร ระยะเวลาการทำงาน รายได้ เงื่อนไขการทำงาน พฤติกรรมของตัวละครตัวนี้ต่อองค์กร ความเหมาะสมกับงาน เป็นอย่างไร เหล่านี้ล้วนสำคัญต่อภาวะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนี้ทั้งนั้น

- การศึกษา Education ระดับและลักษณะของสถานศึกษา คะแนนวิชาที่ชอบ วิชาที่ไม่ชอบและความสามารถพิเศษทางการเรียน

- ชีวิตครอบครัว Home life ความเป็นอยู่ของพ่อแม่ ศักยภาพในการหารายได้ ลูกกำพร้า พ่อแม่แยกกันอยู่หรือหย่าขาดจากกัน ลักษณะนิสัยของพ่อแม่ พัฒนาการทางความคิดของพ่อแม่ ข้อเสียของพ่อแม่ การถูกละเลยทอดทิ้ง สถานภาพสมรสหรือหย่า มีใบหรือไม่มี

- ศาสนา Religious นับถือศาสนาอะไร เคร่งหรือไม่เคร่งเพราะอะไร

- เชื้อชาติ Race สัญชาติ เป็นพวกเหยียดสีผิวหรือเปล่า

- สถานภาพในชุมชน Place in community เป็นผู้นำในหมู่เพื่อน เป็นสมาชิกสโมสรหรือคลับ กีฬาที่เล่น

- การร่วมประกอบกิจกรรมทางการเมือง สนในการเมืองแค่ไหน เคยไปเลือกตั้งหรือเปล่า มีพรรคการเมืองในดวงใจหรือไม่

- การสันทนาการ หรือ งานอดิเรก Amusements, hobbies หนังสือหรือหนังสือพิมพ์ หรือนิตยสารที่อ่าน

สถานภาพทางจิตวิทยา Psychology

ต่อมาก็มาพิจารณากันที่จิตวิทยา ว่ากันว่าสิ่งที่คนเราซ่อนอยู่นั้นมีถึงเก้าในสิบส่วน ที่เปิดเผยแค่ส่วนเดียวเท่านั้น น่าสนใจทีเดียว เรามาดูกันเลยว่า

- พฤติกรรมทางเพศ และมาตรฐานทางจริยธรรม เรื่องนี้เรื่องใหญ่สุดๆ เรื่องกามกับการที่เราอุปาทานในกามนี้ ทางพระถือเป็นเรื่องใหญ่มากๆ พฤติกรรมทั้งหลายแหล่ล้วนมีเหตุและปัจจัยมาจากกามแทบทั้งสิ้น กำหนดลงไปให้ชัด

- ปณิธานหรือความมุ่งมั่นส่วนตัว
- ความเศร้าโศกหรือความผิดหวังครั้งรุนแรง
- อารมณ์ ฉุนเฉียว โกรธง่าย เรียบง่าย ไม่พิถีพิถัน มองโลกในแง่ร้าย มองโลกในแง่ดี
- พฤติกรรมการใช้ชีวิต เสียสละ ชอบต่อสู้ ชี้้แพ้
- ปม หลงใหลกับอะไรๆ ง่ายๆ ชี้้หวาดระแวงวิตกกังวล เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ ความกลัวในสิ่งต่างๆ
- เปิดเผย เก็บตัว
- ความสามารถ ภาษา ความฉลาดเฉลียว
- คุณภาพ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ รสนิยม การควบคุมตัวเอง
- ระดับสติปัญญา

นี่แบบคร่าวๆ ที่พอจะเกาะเอาไปพิจารณาได้หรือถ้าใครจะเสริม จะเพิ่มจะลดอย่างไร ก็เอาให้พอดีไว้ก็แล้วกัน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ถ้าเราสามารถตอบทุกข้อหรือถ้าให้ดีให้ตัวละครของเราตอบเองว่าแต่ละข้อแต่ละอย่างเป็นอย่างไร ถ้าทำได้คือมีคำตอบให้ ก็แสดงว่าเรามี สภาวะแห่งชีวิตให้แก่ตัวละครของเราแล้ว

มาถึงตรงนี้ ก็อย่าเพิ่งดีใจจนเปิดแชมเปญฉลอง ยังอย่าเพิ่งว่าผมรีบร้อนจนเกินไป เรายังมีภารกิจที่ต้องทำอีกเยอะ เท่าที่ผ่านมานี้ เรียกได้ว่า แค่อั่งใจ

เท่านั้น เหมือนกับว่าตั้งใจจะไปเชียงใหม่หรือ ภูเก็ต ที่นี้ส่วนที่เหลือคือการเดินทาง เราก็ต้องมาพิจารณาว่าจะไปอย่างไร บินไป หรือ ขับรถ หรือเดิน แต่อย่างน้อยที่สุด เรารู้แล้วล่ะว่าจุดหมายปลายทางคือเชียงใหม่ หรือภูเก็ต เพราะสถานะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนั้นๆ ก็เป็นแค่เป้าหมายที่เราจะต้องไปให้ถึงให้ได้

ที่นี้ก็มาถึงการเดินทางไปให้ถึงซึ่งสถานะที่วานั้น ความจริงก็มีอยู่หลายวิธี แต่ใหญ่ๆ พอแบ่งออกได้สองทางคือ presentational และ representational

อย่างแรก presentational เน้นการ present ตัวละครออกมาให้ดู หมายความว่านักแสดงหรือ actor คนนี้นำเสนอ ชีวิต หรือตัวละครตัวนี้ให้ ได้ชม เราจะเห็นได้มากในละครของซีกโลกตะวันออก เช่น โชน ลิเก คาบูกิ โน้ต ละครพิงัว เป็นต้น

อย่างที่สองคือ representational เน้นที่นักแสดงหรือ actor เป็นตัวแทน ของตัวละครตัวนั้นๆ ในละคร แล้วดึงคนดูเข้ามามีส่วนร่วมในละคร ซึ่งเราจะเห็นได้มากในละครจากซีกโลกตะวันตก ตัวอย่างคงไม่ต้องบอกเราคงคุ้นเคย กันดีอยู่แล้ว

เรื่องของการนำเสนอทั้งสองแบบเป็นอีกหัวข้อที่ต้องติตไว้ก่อน เพราะ ความจริงมีเรื่องให้พูดได้อีกมากมาย พวกนักวิชาการจะชอบ แต่ตอนนี้เราในฐานะผู้ปฏิบัติภาวนา ก็ขอชวนไว้ก่อน แต่สิ่งที่สำคัญจากทั้งสองแนว สองแบบ ที่เราเห็นว่ามีส่วนสนใจคือมีความเหมือนกันอยู่ ซึ่งก็คือ ความเชื่อในสถานะแห่ง ชีวิตของตัวละครที่เขาต้องแสดง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงแบบ presentational หรือ representational ก็ตาม ทั้งสองแบบมีความเชื่อเป็นตัวตั้ง

ความเชื่อ เป็นเรื่องสำคัญ หรือจะพูดให้ชัดไปเลยก็ได้ว่า เป็นทางที่เรา สามารถเดินไปจนถึงจุดหมายคือสถานะแห่งชีวิตได้

จริงๆ แล้วเส้นทางสายนี้หรือให้ชัดไปก็คือเส้นทางสายการแสดง มีอยู่ สามขั้นตอน ซึ่งมีอยู่สาม B คือ ACTING IS...

- ...BELIEVING เชื่อ ในตัวละครที่กำหนดขึ้น
- ...BECOMING เมื่อเชื่อแล้วต้องกลายเป็นตัวละครตัวนั้นที่ได้กำหนด
- ...BEING สุดท้ายคือ เป็นตัวละครตัวนั้นที่ไม่มีสภาวะการณ์กำหนดในที่สุด

ที่นี้ที่เหลือก็อยู่ที่ว่า เราจะเชื่อได้อย่างไร แค่อำนาจแรกให้ได้เสียก่อนเกิดคือเชื่อให้ได้ ถ้าทำได้ ใจเรื่องที่จะกลายเป็นตัวละครตัวนั้นยังงี้ก็หนีไม่พ้นมันเป็นของมันเช่นนั้น

อยากจะบอกว่าวิชาการแสดงทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ก็มีความหมายเดียวกันคือล้วนแล้วแต่วางหลักสูตรไว้ให้เราผู้ฝึกฝนให้ได้ฝึกฝนจนถึงจุดที่จะเชื่อในตัวละครตัวนั้นได้

เมื่อเชื่อในตัวละครตัวนั้นได้ เราก็จะค่อยกรายไปเชื่ออย่างที่ตัวละครตัวนั้นเชื่อ เมื่อเราเชื่อได้อย่างที่ตัวละครตัวนั้นเชื่อ ก็หมายความว่าเราเป็นตัวละครตัวนั้นไปโดยปริยาย ครบทุกลีลา

ปัญหาอยู่ที่ว่าทำอะไรเราจะจึงจะเชื่อ...นี่ เรื่องนี้เล่าไม่ได้..เรื่องนี้ต้องลงมือปฏิบัติกันเลย วิธีปฏิบัติง่าย ๆ ก็คือหาโอกาสเล่นละครให้บ่อยที่สุด ให้เยอะที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะในการเล่นละครเขาจะมีการซ้อม และก่อนซ้อมเขาจะมีการตีความ มีการกำหนดสภาวะแห่งชีวิตของตัวละครตัวนั้น ๆ จะอย่างหยาบหรืออย่างละเอียดก็แล้วแต่ แล้วเขาก็จะมีการแสดงจริง ๆ นี่แหละคือการปฏิบัติภาวนาที่แท้จริง คือการทำแล้วทำเล่าจนเข้าถึงตัวละครตัวนั้น ๆ

ก่อนจบก็จะขอบอกว่ามันมีวิธีการที่นักการละครของโลกหลายท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่เขาวางแนวทางการฝึกฝนไว้ ซึ่งจะหา หาศึกษาได้ไม่ยาก อย่างน้อยก็พอหาได้ที่มรดกใหม่ี่แหละ แต่ทั้งหมดทั้งมวลก็อยู่ที่ความเชื่อของเราเอง ที่ว่าไว้ในช่วงหลังนี้แหละ ถ้าเจอความเชื่อแล้วอะไร ๆ ก็ตามมาเอง และที่สำคัญความเชื่อนี้ ต้องเจอเอง มันเป็น สันติวิถีกรรม คือเข้าถึงได้ด้วยตัวเอง เราอาจจะเกาะหลักการปฏิบัติของสำนักไหนก็ได้ไปก่อน แต่ตัวที่จะเชื่อได้จริง อยู่ที่เราเอง

แต่ก่อนอื่นเราต้องรู้ก่อนว่าเราจะเชื่ออะไร ถ้าเราไม่รู้ว่าจะเชื่ออะไร เราก็จะไม่รู้ว่าจะเชื่อได้อย่างไร เราจึงต้องกำหนดสภาวะแห่งชีวิตดั่งที่กล่าวไว้ข้างต้น มาเป็นเป้าหมายในความเชื่อนะสิ..

อย่าลืมความเชื่อ คือ...ทาง

สภาวะแห่งชีวิต คือ...ปลายทาง ที่จะไป

ผล คือ ปลายทาง คือ สภาวะแห่งชีวิต

เมื่อต้องการ ผล ต้องทำที่เหตุ คือ ทาง คือ ความเชื่อ

ที่นี้ก็เหลืออยู่แต่ว่าทำอย่างไรจึงจะเชื่อ

АUQ

- ธรรมชาติของมนุษย์ที่ทำให้ต้องดูแล
- จะดูแลหรือไม่ดูแล ? นี่คือคำถาม
- จะดูแลเพื่อเสพ หรือ จะดูแลเพื่อศึกษา? นี่คืออีกคำถาม
- ดูแลอย่างไร ทนกระแส คือ เขือกสุดท้ายที่จะต่ออายุดูแล

ธรรมชาติของมนุษย์ที่ทำให้ต้องดูละคร

มาดราวนี่ก็สืบเนื่องมาจากคราวที่แล้ว ที่ว่าด้วยเรื่องการแสดง เพราะเมื่อพูดถึงนักแสดงไปเรียบร้อยแล้วก็ต้องข้ามฟากการแสดงข้ามเวที ข้ามหัวนักแสดง มาที่คนดู แล้วมาว่ากันด้วยเรื่องของ การดู (โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนดู)

การดูละครมีเรื่องเยอะ เพราะมนุษย์เราดูละครกันมาเป็นพัน เป็นหมื่นปี แต่ละทศวรรษ แต่ละสหัสวรรษ แต่ละช่วงแต่ละปี ก็มีเรื่องเฉพาะที่ว่ากันไม่รู้จบ นี่ยังไม่ได้แยกย่อยเป็นแต่ละสถานที่ แต่ละเวลา แม้แค่ในประเทศเดียวกัน โอโฮ ไม่รู้ก็เรื่องต่อกี่เรื่อง ซึ่งบางเรื่องก็เป็นเรื่องคาบเกี่ยวระหว่างประเทศกันอีกต่างหาก นี่..เรื่องมันเยอะขนาดนี้ จะเกณฑ์นักประวัติศาสตร์การละครมาทั้งโลก ก็ไม่พอที่จะให้พูดถึงการดูละครได้เลย เพราะยิ่งพูดก็จะพบว่ายิ่งไม่รู้ ก็ปล่อยให้นักวิชาการเขาอวดรู้ต่อไปก็แล้วกัน

แต่การดูละครในทีนี้ ที่จะพูดกันคราวนี้ จะไม่ย้อนประวัติศาสตร์การละครให้ยุ่งยาก จะอ้างอิงพูดถึงบ้าง ก็แต่เพียงเล็กน้อยปลีกย่อยไม่ใช่สาระที่เอาความอะไร หัวใจที่จะมาพูดถึงจึงอยู่ที่ตัว ธรรมชาติของมนุษย์ที่ทำให้ต้องดูละคร

อะไรคือธรรมชาติของมนุษย์ ที่ทำให้ต้องดูละคร ถ้าตอบได้ เราก็จะรู้ว่าอะไรคือธรรมชาติของมนุษย์ที่ทำให้ไม่ดูละคร นี่เป็นของคู่กัน และเมื่อล่วงรู้ความจริงของ” ของคู่” นี้ได้ เราก็จะรู้จักมนุษย์มากขึ้นเป็นธรรมดา หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อรู้จักธรรมชาติของมนุษย์ขึ้นมาแล้วก็ เป็นธรรมดาที่จะรู้ว่า อะไรคือธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องดูละคร เพราะฉะนั้นการศึกษาคำตอบที่ตัวมนุษย์ ในกายยาวประมาณวาหนึ่งนี่แหละ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

ขอรวบรัดข้ามตัดตอนไปกล่าวเลยว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ทำให้ต้องมีการศึกษา นี่แหละธรรมชาติของมนุษย์ เพราะเมื่อวินาทีที่มนุษย์คลอดออกจากท้องแม่มา มนุษย์ต้องอยู่ให้รอด และการที่มนุษย์จะอยู่ให้รอดได้ นั้นมนุษย์ต้องทำอะไร มนุษย์ต้องปฏิบัติตัวกับสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ให้ถูกต้อง เพราะเมื่อปฏิบัติถูกต้องเขาก็จะอยู่รอดได้ หรือไม่เช่นนั้นเขาก็จะมีปัญหา กับสิ่งแวดล้อมที่เขา ก็จะมี ความทุกข์ มีความขัดข้อง ไม่สะดวกสบาย มีความบีบคั้น ติดขัดไปในที่สุดจนอยู่ไม่รอด

เมื่อเป็นเช่นนี้เราจึงเห็นได้ชัดว่า มนุษย์ต้องจัดการกับสิ่งที่อยู่รอบตัวเขาอย่างถูกต้อง คำถามจึงอยู่ที่มนุษย์จะปฏิบัติกับมันอย่างถูกต้องอย่างไร เพราะเมื่อมนุษย์ปฏิบัติถูกต้องมนุษย์ก็จะอยู่รอด ความเป็นมนุษย์จึงอยู่ที่การศึกษาหาวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องกับสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ตลอดเวลาตัวเอง มนุษย์จึงมีธรรมชาติที่ต้องศึกษาตลอดเวลา ปัญหาทั้งหลายแหล่จึงอยู่ที่มนุษย์ไม่มีความรู้ที่จะปฏิบัติ มนุษย์จึงกระเสือกกระสนหาความรู้ ถ้าหาเจอทั้งหมดปัญหา ถ้าไม่เจอปัญหาก็คงมีอยู่ เพราะฉะนั้น

ตัวความรู้ จึงเป็นเป้าหมายที่เป็นธรรมชาติและเป็นธรรมดาที่สุดของมนุษย์ทุกคน

เมื่อมนุษย์มีธรรมชาติที่จะศึกษาหาความรู้ ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่มนุษย์จะค้นตัวเองเข้าหาแหล่งความรู้ ที่ไหนที่มีความรู้ที่จะบอก ที่นั่นก็จะมีมนุษย์ผู้ขาดความรู้มาฟัง โดยไม่ต้องบังคับกันด้วยซ้ำไป เพราะเขาไม่รู้ เพราะมันจำเป็นสำหรับเขา จำเป็นต่อการอยู่รอดของเขา เขาจึงมาแสวงหาความรู้อันเป็นเคล็ดลับในการอยู่รอดของเขาด้วยตัวเขาเอง แล้วความรู้ก็สามารถหาได้ที่ละครมาแต่ไหนแต่ไร

แต่การศึกษาเราตอนนี้ไม่ใช่เรื่องของ การอยู่รอดแล้ว เป็นเรื่องของ การบำรุงความไม่รู้ บำรุงเรื่องกิเลสนั้นแหละ ศึกษากันจนชวนาทำนากันไม่เป็นแล้ว นักวิชาการผู้ทรงความรู้ทั้งหลายกลายเป็นตัวปัญหาของวงการนั้นๆ ไป เพราะนักวิชาการผู้ทรงความรู้อาจจะไม่รู้จริง หรือถ้ารู้จริงก็ไม่ได้ตั้งใจจะบอกเคล็ดลับ มีการสงวนสิทธิ์ความรู้นั้นๆ ไว้เฉพาะใครจะเอาความรู้ของเขาไปใช้ต้องเสียค่าบริการความรู้ มีกฎหมายรองรับความเห็นแก่ตัว มีระบบรับประกันความเห็นแก่ได้ เพราะฉะนั้นผู้แสวงหาความรู้ที่แท้จริงจึงต้องใช้ชีวิตทวนกระแส นี่คือภูมิปัญญาที่แท้จริง ตัวความรู้เพื่อการอยู่รอด เพื่อการปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงอยู่ที่การใช้ชีวิตทวนกระแสนี้ละ เอาเถอะแล้วค่อยมาว่ากันอีกที เรื่องชีวิตทวนกระแสนี้รับรองสนุก ขอฝากไว้ก่อน(ฝากไว้เยอะแล้ว)

กลับเข้าเรื่องละคร มาถึงตรงนี้ก็คงจะจับโยงกันเองได้แล้วว่า อะไรคือธรรมชาติของมนุษย์ที่ทำให้ต้องดูละคร เพราะ ความรู้ มนุษย์จึงอยากรู้ จึงไปถามไปหาคนรู้ และเมื่อผู้บอกความรู้ของเขาให้แก่ผู้ไม่รู้ เมื่อนั้นนั้นแหละที่เขาเรียกว่า “ละคร” เพราะครบองค์ประกอบที่เป็นไตรลักษณ์ของละครที่มี นักแสดง-เรื่องราว-และคนดู

ผู้รู้ก็คือนักแสดง เรื่องราวก็คือตัวความรู้นี้แหละ คนดูก็คือผู้ไม่รู้ หรือเรียกว่านักเรียนก็ยอมได้ นี่...เน้นให้เห็นอีกทีว่า ละครคือระบบการศึกษา

ทั้งระบบ เมื่อผู้ไม่รู้ดูละครจบ เขาจำต้องเข้าถึงสัจธรรม คือเกิดความรู้ขึ้นมาหลังจากดูละครจบ เขาผู้ไม่รู้ก็กลายเป็นผู้รู้ไปในที่สุด ด้วยการดูละคร โดยไม่ต้องเสียค่าลิขสิทธิ์ใดๆ แต่บำรุงค่าใช้จ่ายของโรงละครนิดหน่อยก็เอาความรู้ไปใช้ได้ทั้งชีวิต คุ่มเกินคุ้ม

เพราะฉะนั้นวัตถุประสงค์หลักของคนดูละครจึงดูเพื่อให้รู้ เพื่อเขาจะได้ นำความรู้ที่ได้มานั้นไปปฏิบัติต่อสิ่งที่แวดล้อมเขาอยู่ให้ถูกต้อง เพื่อให้เขาอยู่รอดให้ได้ในที่สุด นี่คือน้ำที่ที่แท้จริงของคนดูละคร แล้วละครก็ทำหน้าที่บริการความรู้นี้มาช้านานเป็นพันเป็นหมื่นปี เพราะความรู้ของมนุษย์ที่เป็นต้นเหตุนี้แหละ

พระพุทธเจ้าก็อาศัยความรู้นี้แหละที่ออกแสวงหาความรู้ เข้าไปหาแหล่งความรู้ต่างๆ และแต่ละแหล่งความรู้เหล่านี้ พิจารณาให้ดี ก็จะมีรูปแบบของละครขึ้นมาทันทีที่มีการสั่งสอนบอกเล่าเคล็ดลับความรู้ให้แก่กัน อาพารดาบส ก็ป้ำว่าเป็นผู้รู้เคล็ดลับ ก็ประหนึ่งว่าท่านเป็นนักแสดง เรื่องราวหรือวิธีการที่อาพารดาบสบอกกล่าวแนะนำแก่พระพุทธเจ้านั้นก็คือเรื่องราว และพระพุทธเจ้าของเราในขณะนั้นก็คือ คนดู นั่นเอง พระพุทธเจ้าก็เอาความรู้ที่ได้มานั้นมาปฏิบัติจัดการกับสิ่งแวดล้อมของพระพุทธเจ้า แม้จะไม่ใช้ความรู้ที่เป็นปรมาตม์ แต่ก็ทำให้พระพุทธเจ้าประจักษ์ว่ามันต้องมีอะไรมากกว่านี้ ทำให้ต้องแสวงหาแหล่งความรู้ต่อไป แล้วค่อยมารู้ทีหลังว่า ความจริงแท้นั้นสามารถหาได้ในกายยาวประมาณหนึ่งขวานี่แหละ

และหลังจากที่พระพุทธเจ้ารู้เคล็ดลับความจริงนี้ เมื่อท่านแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ก็เป็นละครอีกนั่นแหละ พระพุทธเจ้าคือนักแสดง แสดงอะไร ก็แสดงความรู้ที่เป็นความรู้สุดยอดที่เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วหมดทุกข์ หมดปัญหามา หมดความบีบคั้นจากสิ่งแวดล้อมได้อย่างสิ้นเชิง และคนดูก็คือปัญจวัคคีย์นั่นเอง แล้วถามว่าปัญจวัคคีย์เมื่อดูละครเสร็จแล้วนำไปปฏิบัติใหม่ ก็เป็นที่รู้จักกันอยู่แล้วว่า ท่านทั้งหลายได้นำความรู้

ที่ได้ดูมา ปฏิบัติฝึกฝน จนสามารถปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อมตัวเขาได้อย่างถูกต้อง หมัดจุด หมัดปัญหากันไปอย่างสิ้นเชิง นี่แหละหน้าที่ที่แท้จริงของละคร

ถ้าจะถามว่าคนอย่างเชคสเปียร์ โซโฟคลีส เทนเนสซี วิลเลียมส์ แบร์โทลท์ เบรช และอื่นๆ ที่โลกถือว่าเป็นนักการละครเจ๋งๆ นั้น ทำหน้าที่ที่เป็นธรรมชาติของละคร บอกความรู้หรือเคล็ดลับที่จะให้เรานำไปปฏิบัติหรือไม่ คำตอบก็อยู่ที่เราๆ ที่เริ่มทวนกระแสเข้ามาอยู่ในโลกแห่งการละคร ต้องตอบให้ได้ว่าเขามีอะไรจะบอกหรือเปล่า และสิ่งที่เขาบอกมีผลต่อสิ่งที่แวดล้อมเราหรือเปล่า เราจะสามารถจัดการได้ถูกต้องหรือเปล่า ขอบอกว่าอย่าเชื่อ แต่ขอทำให้ไปค้นหาคำตอบด้วยการไปดูให้ประจักษ์ด้วยตัวเอง ที่คณะละครมรดกใหม่เขามีละครอย่างที่ว่า รอให้พิสูจน์อยู่เป็นประจำก็คอยติดตามกันให้ดี แล้วให้เห็นถึงผลของมันเลย คือให้เห็นกันไปเลยว่า มันช่วยให้เราปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อมได้หรือไม่

มาถึงตรงนี้เราก็พูดได้เต็มปากว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องดูละคร จำไว้ให้ดี แล้วท่องให้ขึ้นใจด้วย..การดูละครเป็นธรรมชาติที่สำคัญของมนุษย์ ใครที่ไม่ดูละครต่างหากที่ผิดธรรมชาติของมนุษย์

ที่นี้ก็ลองถามตัวเองดูก็แล้วกันว่าเราเป็นไปตามธรรมชาติหรือผิดธรรมชาติกันอยู่ เราดูละครหรือไม่ เอา สมมติว่าเรา คือชาประจำดูละครแล้วละก็ ถามให้ลึกลงไปอีกว่า เราดูละครเพื่ออะไร ลองตอบตัวเองดูซิ ถ้าดูแค่เอามัน ดูเพื่อความเพลิดเพลิน ดูเพื่อเสพเฉยๆ ก็แสดงว่าเรานี่แหละ คือผู้ที่ผิดธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ หรือถ้าไม่อยากจะโทษตัวเองก็ให้รู้ว่า ละครไม่ได้ทำหน้าที่ๆ สมบูรณ์ที่สุดที่ควรจะทำของละคร ก็อย่าเรียกว่าดูละคร เป็นเพียงแค่ดมหรรสพ ที่ปรุงแต่งแต่สิ่งเสพที่คนดูก็ดูไป ลูบไล้กระแจะจันทน์ไปพลาง ไม่เกิดปัญญาอะไรตามมา พระพุทธเจ้าถึงได้ห้ามดมหรรสพ พบได้ในศีลแปด

แล้วถ้าเราหมั่นดูละครแล้ว ดูละครเล่า แล้วไม่ได้เคล็ดลับของละครไป ก็ให้พิจารณาให้ดีๆ ละครที่เราดูอยู่นี้มีอะไรจะบอกหรือเปล่า หรือเราเองเองที่ดูไม่ออก แล้ววินาทีที่เราพบว่าเราเองเหลือขนาดนั้น ขอให้รู้ไว้ด้วยว่าเราได้ฉลาดขึ้นมาแล้วละ ตัวปัญญาอยู่ที่ความไม่รู้ ความเองเสมอ

ที่นี้มาถึงเรื่องที่น่าสนใจยิ่งๆ ขึ้นไปอีกแล้ว คือเมื่อเราดูละครจนเจอเคล็ดลับ จนนำไปปฏิบัติจนเจอผลเข้าใจแล้ว ตรงนี้อะกะพริบตา เพราะตัวเราเองก็จะเปลี่ยนสภาพจากคนที่แสวงหาความรู้ เป็นผู้มีความรู้ที่จะบริจาคเสียเอง เมื่อเราคือแหล่งความรู้ เราคือนักแสดงนี่แหละ ที่พร้อมจะสร้างรูปแบบไว้ห่อเคล็ดลับความจริงที่เราเองก็เลือกแม้กระทั่งคนฟัง

ด้วยเหตุนี้จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว จึงเลือกบอกแก่ปัญจวัคคีย์ ไม่ใช่ใครก็ได้ที่พระพุทธเจ้าจะบอก ขอเน้นตรงนี้เลยกว่าจะเดินด้วยเท้าเข้าไปหาปัญจวัคคีย์จนเจอ พระพุทธเจ้าผ่านใครต่อใครมาก็คน แล้วทำไมไม่บอกเขาเหล่านั้นที่เดินผ่านสวนกับพระพุทธเจ้าเล่า ทำไมต้องเป็น

ปัญจวัคคีย์ คิดดูให้ดี พระพุทธเจ้าสรรหากนดู หรือคนฟังด้วย ปัญญาแล้วจึงเลือกที่จะบอกหรือแสดงแก่ ปัญจวัคคีย์เป็นอันดับแรก เพราะปัญจวัคคีย์พร้อมที่จะฟังที่สุด เพราะเมื่อปัญจวัคคีย์ฟังเสร็จแล้วก็พบเคล็ดลับ ที่สุดก็ตรัสรู้ตามกันมาติดๆ ทั้งห้าองค์ ที่นี้ปัญจวัคคีย์ก็กลายเป็นผู้มีความรู้ พร้อมที่จะบอกความรู้ของตนแก่คนอื่นต่อไป อย่าง พระอัสสชิก็คือ ผู้ที่นำพระสารีบุตรเข้ามาเป็นอัครสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าจากคนดูละครธรรมดา ผู้ไม่มีความรู้แต่เป็นผู้ที่มีธรรมชาติที่ทำให้ดูละคร ก็จะพัฒนาตัวเองจากการดูละคร ดูแล้วดูเล่า จนเจอเคล็ดลับหรือตัวความรู้ที่นำไปปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมเขาได้ถูกต้อง จนกลายเป็นผู้รู้ ผู้พร้อมที่จะบอกต่อไปตามหน้าที่ของธรรมชาติ จากหนึ่ง เป็นสอง จากสองเป็นสี่ เป็นแปด เป็นหมู่เป็นเหล่า เป็นชุมชน กระจายออกไปสู่สังคม สู่เมือง สู่แคว้น สู่เชื้อชาติ สู่ชนชาติ สู่มนุษยชาติ จนกลายเป็นธรรมที่ประณีต เป็นธรรมที่สูงส่ง เป็นอารยธรรมที่ยั่งยืน ไปในที่สุด และนี่คือหน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ของคนดูละคร ละครสร้างอารยธรรมด้วยประการฉะนี้

ที่นี้คำถามก็มีอยู่ว่า เมื่อเรากลายเป็นผู้เล่าเรื่องไปแล้ว เรายังเป็นผู้ดูกันอยู่อีกหรือไม่ คำตอบก็คือยิ่งกว่าดูเสียอีก เราก็คจะมีสติพิจารณาการดูละครอยู่ตลอดเวลาเลยที่เดียว เราก็คะตั้งคำถาม คำตอบ หรือปฏิจาวิสัย ภามเองตอบเองอยู่ตลอดเวลา เพราะเราคือละคร ตัวเราเองนี่ละคือละคร ที่ครบองค์ประกอบทั้งหมดทั้งหมดทั้งมวลอยู่ในกายเรานี่เอง แล้วเราก็คะไม่ประมาทหลงยึดเอาแต่เรื่องที่เป็นสุข เอาแต่เรื่องมัน เรื่องดูเพลิน แล้วปฏิเสธที่จะไม่ดูเรื่องที่เครียด ที่บีบคั้นที่มีความทุกข์ พุดง่ายๆ คือเราจะถึงซึ่งความมีของคู่ เราก็คะตื่นอยู่ตลอดเวลา ย่อหน้านี้อ่านผ่านๆ ไปก่อน ไว้เมื่อดูละครแล้วเจอเคล็ดลับในละคร ค่อยกลับมาพิจารณาอีกทีว่าที่พูดไว้นี้จริงไหม

คราวหน้า ค่อยมาว่ากันว่า ทำไมคนจึงไม่ดูละคร ด้วยเหตุอะไรที่ทำให้ละครบ้านเราไม่มีวัฒนธรรมการดูที่ดี

จะดูละครหรือไม่ดูละคร นี่คือคำถาม ?

นี่คือเรื่องสืบเนื่องมาจากคราวที่แล้วที่ยังคงเกี่ยวกับเรื่องของ การดูละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้มองละครจากเหลี่ยมของคนดู ฉบับที่แล้วฝากไว้ว่า เราจะมาพิจารณากันถึงว่า ทำไมคนไม่ดูละคร ทั้งๆ ที่มนุษย์มีธรรมชาติที่ทำให้ต้องดูละคร อันที่จริง นี่คือนิยามที่มีคำตอบในตัวอยู่แล้ว ไม่ยาก ใครๆ ก็ตอบได้ คือ มนุษย์มีธรรมชาติของตัวเองนั่นเอง จึงทำให้มนุษย์ไม่ดูละคร อ้าว...แล้วทำไมมนุษย์ดันไปฝืนธรรมชาติของตัวเองเล่า ฟังดูเป็นเรื่องใหญ่ทีเดียว

เราจึงต้องมาหาคำตอบให้ได้ว่า แล้วทำไมมนุษย์จึงฝืนธรรมชาติของตัวเอง หรือมนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องฝืนธรรมชาติของตัวเองซ่อนอยู่อีกชั้น ถ้าคิดอย่างนี้ก็เกรงว่าจะหาบทสรุปไม่ได้ เพราะที่จริงแล้วมนุษย์ก็มีธรรมชาติที่จะฝืนธรรมชาติกันอยู่แล้วทุกคน จึงอยากให้ชวนเรื่องนี่

ไว้ก่อน เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อนลึกซึ้ง เกินกว่าจะอาศัยสมมติของภาษามารับใช้ให้เข้าถึงกันได้ สำหรับตอนนี้อย่าเพิ่งไปที่ตัววัฒนธรรมการดูละครกันก่อน เราอาจจะได้คำตอบว่า ทำไมมนุษย์ไม่ดูละครกันก็ได้

วัฒนธรรมการดูละครมีมาช้านานหลายยุคหลายสมัย หลายถิ่นฐานหลายสังคม ยิ่งในสังคมเกษตรกรรมซึ่งมีอายุเป็นหมื่นปี ยิ่งมีวัฒนธรรมการดูละครหลากหลายมากมายหลายระดับนับไม่ถ้วน ที่เกริ่นมานี้ ก็เพื่อไม่ให้หลงติดกับคำว่าวัฒนธรรมการดูละคร จนกว่าจะเข้าใจเสียอย่างถูกต้องว่า อะไรคือวัฒนธรรมการดูละครที่แท้จริง แล้วเมื่อเรารู้ในความจริงว่า อะไรคือวัฒนธรรมการดูละครที่แท้จริงแล้ว เราค่อยแกะต่อไปว่า ทำไมมนุษย์ชอบฝันธรรมชาติจนไม่ดูละคร

“วัฒนธรรม” เป็นคำใหญ่ แต่ว่าตามศัพท์ ก็คือ คำว่า “วัฒนา” หรือ “พัฒนา+ธรรม” ซึ่งก็มีความหมายว่า “ธรรมที่มีการพัฒนา” โดยความหมายแล้ว แสดงให้เห็นถึงความไม่หยุดนิ่ง ให้เห็นถึงพัฒนาการที่ปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา มันจึงเป็นสิ่งที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไปเป็นลำดับพิจารณาให้ดีก็จะเห็นว่า มันคือรูปแบบที่ได้รับการพัฒนามาอย่างดี วัฒนธรรมการดูละครก็คือ รูปแบบการดูละครที่ได้รับการพัฒนามาอย่างดี

จะให้พูดให้ครบทั้งหมดก็คือ รูปแบบของการจัดระบบ วางระเบียบให้ได้ประโยชน์สูงสุดจากการค้นหาความรู้ หรือเคล็ดลับจากการดูละคร เพื่อที่ผู้ดูละครจะสามารถนำไปจัดการกับชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเขาได้ เป็นอย่างดี อย่างมีความสุข อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของละคร

มองให้ตื้น ๆ ก็เห็นของคู่ คือ หนึ่งตัวละคร ที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบทั้งสาม กับอีกหนึ่งคือ รูปแบบที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ที่เอื้อให้ดูละครแล้วได้ประโยชน์สูงสุดจากการดูละคร

ก็คงพอจะเดากันได้แล้วว่า ที่จะพูดถึงก็คือ อย่างหลังคือคำว่า รูปแบบนี้แหละ คือตัวการจัดวางระบบการดูละครให้เอื้อประโยชน์สูงสุด และขออย่าว่ารูปแบบที่พูดถึงนี้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ละครทำหน้าที่ ๆ เป็นธรรมชาติของเขา นี้แหละคือวัฒนธรรมการดูละคร

เอาละ เพื่อไม่ให้เสียเวลา เรามาดูรูปแบบของการดูละครที่เป็นรูปแบบที่ประณีตที่สุดกันก่อนเลย แล้วค่อยไล่มาสู่รูปแบบอื่นๆ รูปแบบที่ถือว่าสูงสุด ประณีตสุด ได้ประโยชน์ที่สุด ก็คือ รูปแบบที่ได้จัดวางไว้ในศาสนา ในที่นี้ขอพูดแต่ศาสนาของเราก่อน คือ พุทธศาสนา เพราะคุ้นเคยเข้าใจ ค้นคว้ามาพอสมควร รูปแบบที่ว่านั้นก็คือ พุทธบริษัท

มาดูที่ความหมายกันก่อนเลย พุทธะ คือ องค์ความรู้ บริษัท แปลว่า ห้อมล้อม แวดล้อม อยู่รอบๆ ล้อมไว้ เพราะฉะนั้นพุทธบริษัทก็คือ ผู้ที่นั่น แวดล้อม อยู่รอบๆองค์ความรู้ คือ พระพุทธเจ้านั่นเอง

โดยภาพ คือ พระพุทธเจ้านั่งเป็นศูนย์กลาง บอกเรื่องราวหรือธรรม หรือความรู้ที่ได้ตรัสรู้มาแก่เหล่าบรรดาสาวกอันประกอบไปด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา นั้่งฟังล้อมวง ฟังและดูอย่างสงบ

นี่พระพุทธเจ้าวางรูปแบบไว้ให้แล้ว ใครผ่านไปมาเห็นเข้า เป็นต้องตกตะลึงพริ้งเพริดกับรูปแบบนั้นกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะป็นเจ้าลัทธิอื่น กษัตริย์ จากแว่นแคว้น แดนต่างๆ ที่จะมาลองภูมิ ไพรพล คนทั่วไปที่แค่ได้เห็นรูปแบบนี้ ไม่จำเป็นต้องได้ยินด้วยซ้ำไปว่าพูดอะไร คือ เห็นพระพุทธเจ้านั่งเป็นประธานอยู่ตรงกลางแล้วมีสาวกเป็นร้อยเป็นพัน นั่งห้อมล้อม อย่างมีระเบียบวินัย สงบนิ่ง มีสมาธิ เป็นหนึ่งเดียวกัน แค่ได้เห็นเท่านั้นก็หวั่นไหว กระเพื่อม จนหลงใหล เลื่อมใสได้ในที่สุด จะเห็นได้ว่าแค่รูปแบบที่จัดวางให้เห็นก็ปราบเซียนผู้จะมาลองตีได้แล้ว

จากภาพนี้เราก็พอจะพิจารณาได้ว่า สมาธิคือปัจจัยอันหนึ่ง วินัยคือปัจจัยอีกอันหนึ่ง ตัวความรู้หรือตัวละครหรือเรื่องราวเคล็ดลับที่จะบอกก็คือปัจจัยอีกอันหนึ่งที่ทำให้รูปแบบของพุทธบริษัทขลัง ทำให้ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืนได้ และเป็นวัฒนธรรมที่ส่งต่อให้เข้าถึงสัจธรรมได้อันเป็นผลซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุด

ขอเน้นอีกนิดว่า รูปแบบที่เอื้อให้มีวินัย มีสมาธิ มีปัญญา นี้ ถ้าเกิดขึ้นเมื่อไหร่ เมื่อนั้นเนื้อในหรือเคล็ดลับหรือตัวความรู้จะปรากฏตัวขึ้น ถ้ารูปแบบไหน ทำให้ วินัย สมาธิ ปัญญา เกิดขึ้น เมื่อนั้นนักแสดงมีฤทธิ์

คือเมื่อนักแสดงรู้สึกอะไร รับรองได้ว่าทุกคนที่ห้อมล้อมอยู่ก็จะรู้สึก เช่นนั้น (ข้อนี้หากใครเป็นนักแสดงที่ฝึกฝนมาในระดับหนึ่งก็จะประจักษ์ ในฤทธิ์เดชของนักแสดงที่เดี่ยวละ แต่สำหรับผู้ที่ยังขาดการฝึกฝนก็อ่าน ผ่านไปก่อน) นักแสดงคือ ผู้กำหนดความรู้สึกนึกคิดของละคร ผ่านทาง รูปแบบที่จัดวาง

ฉันใดฉันนั้น ถ้ารูปแบบไหน ไม่ทำให้เกิดวินัย ไม่มีสมาธิ แม้จะมี ปัญหาที่ลึกซึ้งปานใด เนื้อในหรือเคล็ดลับหรือตัวความรู้ก็จะไม่ปรากฏตัว ขึ้น ถ้ารูปแบบไหนไม่ทำให้เกิดวินัย สมาธิ และปัญญาเกิดขึ้น ที่นั่น นักแสดงไม่มีฤทธิ์เดชใดๆ ทั้งสิ้น เสียเวลาไร้ค่าอย่างสิ้นเชิง และ ความไม่มีสมาธิ วินัย ปัญญาี่ละ คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่มีวัฒนธรรมการดู ละครเกิดขึ้น คนจึงฝันธรรมชาติที่จะดูละคร เมื่อฝันมากๆ เข้า ในที่สุด ก็นำไปสู่การไม่ดูละครในที่สุด

เราพอจะเห็นภาพบางๆ ของการที่เราไม่ดูละครไปแล้ว ถ้าต้องการ จะให้ภาพชัดกว่านี้ เห็นที่จะต้องมารู้จักกับปัจจัยทั้งสาม อันได้แก่ วินัย สมาธิปัญญา ให้ดีเสียก่อน ภาพที่คนไม่ดูละครก็จะประจักษ์ชัดขึ้นมาเป็น ธรรมดา

วินัย หรือทางพระท่านเรียกว่าศีล เป็นหนึ่งเหลี่ยมในสามเหลี่ยมของ กระบวนการศึกษาธรรมที่เดียว วินัยเป็นเรื่องใหญ่กว่าที่คิด เพราะตัว ธรรมวินัยก็คือตัวศาสนานั้นเอง เพราะฉะนั้นคำว่าวินัยก็คือตัวรูปธรรม ที่ชัดเจนที่สุดของตัวศาสนา ฉันใดฉันนั้น ตัววินัยของการดูละครก็คือ ตัวรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของการดูละคร เรื่องวินัยมีเรื่องพูดเยอะมีทั้ง เหลี่ยมที่ล้าลึกเป็นปรัชญาสูงส่ง หรือเป็นตัวปัญญาของมันเองไปจนถึง หลักปฏิบัติธรรมดาๆ ก็ยอมได้

สรุปก็คือการดูละครก็ต้องมีรูปแบบ ต้องมีกฎกติกา ที่สอดคล้อง สัมพันธ์กับกับสิ่งแวดล้อมทั่วไป พุดง่าย ๆ ก็คือ ธรรมชาตินั้นมีกฎมีหน้าที่ ของเขาอยู่แล้ว รูปแบบของการดูละครก็ต้องมีกฎอีกกฎของคนดูซ้อนขึ้น มาต่างหาก ให้สอดคล้องสัมพันธ์ไม่แย้งกับกฎของธรรมชาติ นี่แค่นี้ ก็ทำ

ให้ผู้ดูละครที่ไม่เข้าใจที่ไปที่มาที่ไปของการดูละคร เริ่มมีปฏิกิริยาที่เป็นปัญหาได้แล้ว เพราะกฎที่กำหนดซ้อนขึ้นมานั้น เป็นกฎที่สมมติขึ้นมาของนักดูละครเพื่อให้ได้รูปแบบที่เอื้อกับการดูละครเป็นที่สุด อย่าลืมนึกว่ากฎกติกาที่สมมติกันขึ้นระหว่างนักดูละครด้วยกัน ส่วนผู้ที่ยังไม่พร้อมจะเป็นนักดูละครก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับกฎนี้เป็นธรรมดา

อย่าว่าแต่พวกที่ไม่ใช่ นักดูการละครจะมีปัญหาเลย นักดูการละครต่างถิ่นต่างแดนต่างวัฒนธรรมก็ต้องมีกฎกติกาการดูละครที่ต่างกัน ก็ย่อมมีปัญหาระหว่างกันเป็นธรรมดา จนต้องมีกติกาสากลในการดูละครขึ้น เพื่อเอื้อประโยชน์ให้คนดูได้กว้างขึ้น และการเอื้อประโยชน์ให้คนดูให้กว้างขึ้นนี้ก็กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในภายหลังที่ทำให้คนไม่ดูละครไป เจตนาที่ต้องการให้คนดูเยอะกลายเป็นอุปสรรคของการเข้าถึงเนื้อในของละครไป หรือยิ่งไปกว่านั้น เจตนาของการที่ต้องการขยายฐานของคนดูละครให้มากขึ้นมักไม่ส่งต่อไปที่สัจธรรมของการดูละคร คือดูแล้วได้เคล็ดลับ แต่กลับเป็นการบดบัง บิดเบือน สัจธรรมของการดูละครไปในที่สุด

จะดูละครเพื่อเสพ หรือ จะดูละครเพื่อศึกษา....นี่คืออีกคำถาม

“จะดูละครเพื่อเสพ หรือ จะดูละครเพื่อศึกษา” ที่จั่วหัวไว้แบบนี้ ก็เพื่อต้องการจะชี้ให้เห็นของคู่ที่ซ้อนกันอยู่ เหมือนเป็นสองหน้าของ สัจธรรม ว่าจะเป็นตัวหรือจะเป็นก้อย หรือว่าจะป็นหน้ามือหรือหลังมือ เมื่อเห็นแล้ว ก็อยากให้สังเกตถึงลำดับก่อนหลัง คือว่าด้วยเรื่องของการ เสพมาก่อนเรื่องการศึกษา เพื่อสะท้อนให้เห็นความจริงที่ว่า การดูละคร เพื่อเสพนั่น เป็นกระแสหลักของวัฒนธรรมการดูละครไทยในปัจจุบัน และนี่คือตัวการ คือปัญหา คือเหตุของปมปัญหาที่ตามมาเลยทีเดียวนี่ ทำให้ วัฒนธรรมการดูละครเพื่อศึกษากลายเป็นเรื่องที่ต้องทวนกระแส

เพราะเมื่อกระแสหลักมันมีไว้เพื่อเสพ มันจึงไปเน้นที่ความ “ชอบ” ความ “ไม่ชอบ” เป็นหลัก วัฒนธรรมการดูละคร จึงต้องไปอิงที่ตัวความ “ชอบ” ในการพัฒนารูปแบบการดูละคร แล้วในเวลาเดียวกัน ก็พยายาม กัด กลบ เปลี่ยน พยายามซ่อนความ “ไม่ชอบ” ไม่ให้ปรากฏ ออกมาในรูปแบบใด ๆ ทั้งสิ้น จนไม่เป็นรูปแบบเสียด้วยซ้ำ เมื่อไม่มีรูปแบบก็ไม่มีอะไร จะห่อหุ้มรักษา สัจธรรม ให้หายปรากฏตัวออกมาเพื่อให้ คนที่สามารถ เห็น สัจธรรม นำไปปฏิบัติ ให้เกิดผลที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็ เอวัง...ไปแล้ว ซึ่งความประณีต แต่ยังไม่จบแค่นั้น อ่านต่อไป

ละครเรื่องใดที่คนชอบ ละครเรื่องนั้นก็ได้รับการบำรุง ละครเรื่องใดที่คนไม่ชอบละครเรื่องนั้นก็ขาดการบำรุงไปโดยปริยาย ถ้าเรื่องไหนคนชอบ (ไม่ว่าเรื่องนี้จะส่งต่อไปที่ สัจธรรมหรือไม่ ไม่สำคัญ) รับรองได้เลยว่า คนบำรุง ก็จะแห่มาบำรุงกันเอง ด้วยตัวของมันเอง โดยที่ไม่ต้อง วังว้างขอ มันจะมาของมันเอง มหัตศรรย์จริง ๆ เพราะผู้บำรุงที่มากมักจะบำรุงเพื่อผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก ถ้าไม่มีผลประโยชน์ใครมันจะมาบำรุง